

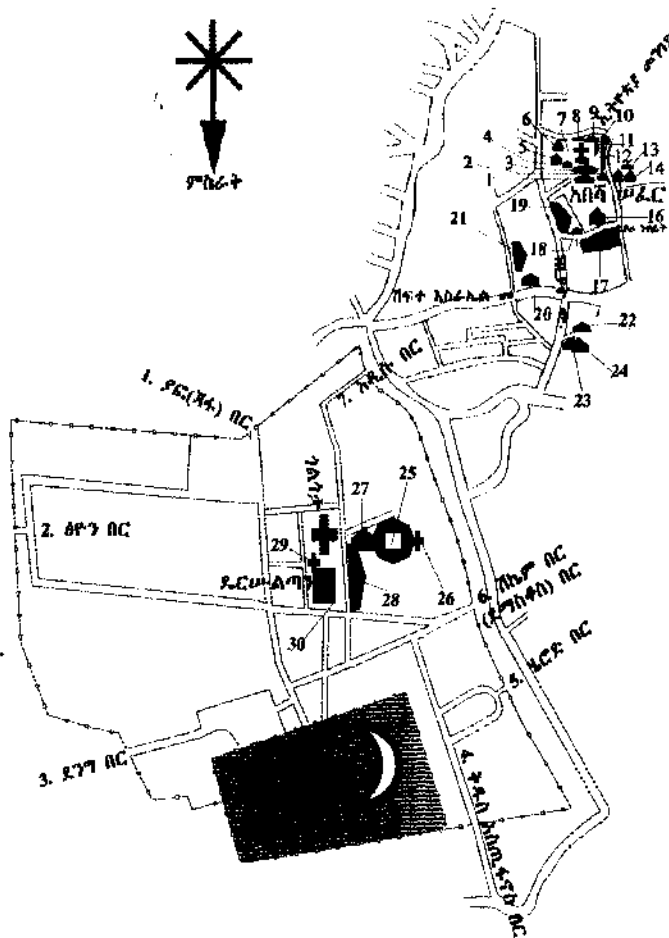
የኢትዮጵያ ኢየሱሳይስ ቤተክርስቲያን
ገዳማትና የመንግስት ሕንጻዎች

አዲሱ ኢየሱሳይስ

1. አቴኔ ጣይቅ መ. ሕ.
2. ወ/ሮ አማራች ዋሳሉ መ. ሕ.
3. ወ/ሮ አልታዋች መ. ሕ.
4. ኢየሱሳይስ መታሰቢያ ድርጅት
5. አባ ወልደ ገብርኤል መ. ሕ.
6. አባ ምኒልክ መ. ሕ.
7. ኪሳን ምሕረት ቤተክርስቲያን
8. በምስመናን የተሰየሰ
9. በምስመናን የተሰየሰ
10. አባ ወልደ ለማዕት መ. ሕ.
11. ገዳሙ ያሰራው
12. በምስመናን የተሰየሰ
13. እማህይ ወልተ ተክሌ መ. ሕ.
14. ወ/ሮ ደሳለኝ መ. ሕ.
15. አፈ ንጉሥ ነሲቡ መ. ሕ.
16. ደጃዝማች ባልቃ አባ ነፍሰ መ. ሕ.
17. አባ ኃይለ ሥላሴ/አቴኔ መንገድ መ. ሕ.
18. አቴኔ በውዲቱ መ. ሕ.
19. አቴኔ በውዲቱ መ. ሕ.
20. አቴኔ ጣይቅ መ. ሕ.
21. አቴኔ ጣይቅ መ. ሕ.
22. ራስ ካሳ መ. ሕ.
23. ራስ ወልደ መ. ሕ.
24. ወ/ሮ በየነች ገብራ መ. ሕ.

አርጌው ኢየሱሳይስ

25. አባ ዮሐንስ-IV መ. ሕ.
- በኢየሱሳይስ መንበረ ጳጳሳትና
የገዳማት ጽ/ቤት
26. ቅዱስ ራልልስ ቤተክርስቲያን
27. ተደሞ የገዳማት አሁን/ዋ.ቅ.ፍ ሕንጻ
28. በምስመናን የተሰየሰ
29. አርባዕቱ አንስታ/መድኃኔ ዓለም/ አና
ቅዱስ ሚካኤል ቤተክርስቲያን
30. ደርሡልጣን ገዳም

1. መግቢያ	1
2. በቅድስት ህገር ያሉ የኢትዮጵያ
ሃይማኖታዊና ታሪካዊ ቅርሶች
ብዛትና አመሰራረት ታሪክ	3
3. የደርሱልጣን ችግሮች፡ የችግሮቹ
ውጤቶችና የመፍትሄ አማራጮች	42
4. ሃይማኖታዊ ትርጉማቸው፡ ታሪካዊና
ኢኮኖሚያዊ ጠቀሜታቸው	80
5. አንዚህን ቦታዎች ለመሰራት አና
ለመጠበቅ የተደረጉ ጥረቶች	89
5. የተወሰዱ ቦታዎችና ለመወሰድ
ያበቁ ምክንያቶች	115
6. አሁንም የተፈጥሮና ሰው ሰራሽ አደጋ ስጋት	134

ማሳሰቢያ

ለአንባቢያን ለአይነት ተስጥተው የነበሩ የዚህ መጽሐፍ ረቂቅ
ውስጥ የነበሩ እርምቶች ተጠናቅቀው ይህ መጽሐፍ የተዘጋጀ
መሆኑን አገልግለሁ፡፡

ኢትዮጵያውያን ወደ ቅድስት ሀገር ከጥንት ጀምሮ እንደሚመጡና በዚህም የተነሳ በቅድስት ሀገር ቦታዎች እንዳላቸው ይታወቃል።

ለመሆኑ እነዚህ ቦታዎች የት የት ነው ያሉት? ብዛታቸውስ?

ዴርሁልጣን የሚባለው ገዳም ችግር ምንድነው?

እነዚህ ቦታዎች ለኢትዮጵያ ሕዝብ ምን ጥቅም አላቸው?

እነማን ስሯቸው? አሁን ካሉት ቦታዎች ሌላ፣ ሌሎች ቦታዎች ነበሩ? እነዚህ ቦታዎች አሁን በምን ሁኔታ ላይ ነው የሚገኙት?

እነዚህ ጥያቄዎች ሰፊ ያለ መልስ የሚፈልጉ ሲሆኑ በዚህ ፅሁፍ በመጠኑም ቢሆን መልስ ይሰጥባቸዋል።

ጥንት ከነበሩት የተረፉት ላይ አዳዲስ ተጨምረውባቸው የኢትዮጵያ የሆኑ ቦታዎች በአሁን ለአት በኢየሩሳሌም፣ በቢታንያ፣ በቤተልሔምና በኢያሪኮ ተወስነው ይገኛሉ።

የኢትዮጵያ መንግስትና ኢትዮጵያውያን ባለሙያዎች ለዴርሁልጣን ችግር በቂ ትኩረት አስመስጠትና በቂ ጥረት አለማድረግ ምክንያት ችግሩ እየከፋ ሲሄድ፣ የመንበረ ፓትራርክና ሲኖዶስ፣ የኢትዮጵያ መንግስትና የኢትዮጵያውያን ባለሙያዎች ከትትልን ማጣት የተነሳ አበሻ ስፈርና ሌሎች ከተሞች ያሉ ቦታዎች የመጥፋት አደጋ እንደተጣቸው ይታያል።

እነዚህ ቦታዎች ሃይማኖታዊ አገልግሎት፣ ኢኮኖሚያዊ ጠቀሜታ ሲኖራቸውና ታሪካዊ ሲሆኑ፣ እንዲሁም ኢትዮጵያን ከሌላው አለም ጋር ለማገናኘትና ለማስተዋወቅ ይጠቅማሉ።

የተስሩትም የኢትዮጵያን የመነኮሳት ማሕበር በቅድስት ሀገር ለመጠበቅ አሳቢ፣ በነበሩ ነገስታት፣ ግለሰቦችና የሃይማኖት አባቶች ጥረት ሲሆን አሁንም ቢሆን በገዳማቱ አስተዳደር (በሃይማኖት አባቶች) ያሉትን ቅርሶች ለመጠበቅና አዳዲስ ለመስራት ጥረት ሲደረግ ይታያል።

ሆኖም ካለው የጂኦ-ፓለቲካና የኢኮኖሚ ችግር (የእቃዎች ዋጋ ንረት) ጋር ሊወዳደር አሁን እነዚህን ቦታዎች ለመጠበቅ በገዳማቱ አስተዳደር የሚደረገው ጥረት በቂ ባለመሆኑ አሁን ያሉበት ሁኔታ የሚያለጋ ሲሆን፣ በዚሁ ከቀጠሉ በፊት እንደተወሰዱት በርካታ ቦታዎች አሁን ያሉትም ሊወሰዱ ይችላሉ።

የዚህ ፅሁፍ አላማ፡- ችግር ውስጥ ያለውን ዴርሁልጣንና ሃይማኖታዊ፣ ታሪካዊና በቅድስት ሀገር የኢትዮጵያ መነኮሳት ማህበር ሕልውና የሆኑትን ነገር ግን እየተበላሸ ያሉትን አበሻ ስፈርና ሌሎች ከተሞች ያሉትን ቦታዎች አስጊ ሁኔታ ለማያውቁ ሰዎች አሳወቆና የሚያውቁትንም አሳለቦ መፍትሄ እንዲፈለግ ማነሳሳት ነው።

እንዲሁም እነዚህን ቦታዎች ለመስራትና ለመጠበቅ ጥረት ያደረጉትን ነገስታት፣ ግለሰቦችና መነኮሳት አስታውሶ፣ ሌሎች ተመሳሳይ ስራ ለመስራት የሚችሉትንም ለማበረታታት ነው።

በተጨማሪ ኢትዮጵያውያን ከቅድስት ሀገር ጋር ያላቸው ታሪክ ሰፊና ረዥም ጊዜ ያለው ሲሆን ከአንዳንድ የውጪ ፀሐፊዎች ከፃፏቸው ጽሑፎች በስተቀር በኢትዮጵያውያን ባለሙያዎች በደንብ ያልተጠና ስለሆነ፣ በተለይ በኢትዮጵያውያን ባለሙያዎች ሰፊ ጥናት የሚፈልግ መሆኑንና ተዘጋጅቶ ለኢትዮጵያ አንባቢ ቢቀርብ ለእነዚህ ቦታዎች ጥበቃ፣ ኢትዮጵያውያን ከቅድስት ሀገር ጋር የነበራቸው ታሪክ እንዳይጠፋና ይህንንም ግንኙነት ለመቀጠል እንደሚጠቅም ለባለሙያዎች ለማስታወስ ነው።

በዚህ ፅሁፍ ውስጥ የተለያዩ ግለሰቦችና ድርጅቶች ስም የተጠቀሱ ሲሆን፣ የዚህን ፅሁፍ አላማ ለማብራራት ታስቦ እንጂ ስሌላ ታስቦ እንዳልሆነ እንደሚረዱ ተስፋ አደረጋለሁ።

ይህን ፅሁፍ ለማዘጋጀት የተባበሩኝን አቶ መኩሪያ መስፍንንና ሌሎች አስተያየት የሰጡኝን ግለሰቦችን አመሰግናለሁ።

አርአያ ሙሉጌታ
ጥር ፲፱፻፺፯/2005/
ኢየሩሳሌም፣ እስራኤል።

ምዕራፍ አንድ- ብዛታቸውና የአመሰራረታቸው ታሪክ

ክሊትዮጵያ የሚሳክ አርዳታ መቅረትና ክትትል ጉድለት፡ የቅድስት ሀገር በተደጋጋሚ መወረርና የሌሎች ሀገሮች አብያተ ክርስቲያናትና ሌሎች ግለሰቦች ሰነጂህ ቦታዎች የሚሰጡት ከፍተኛ ግምት ምክንያት፤ ለአብያተ ክርስቲያናትና ለተለያዩ አገልግሎቶች የሚውሉ የክሊትዮጵያ ቦታዎች በወሰዱም የክሊትዮጵያ የሆኑ አብያተ ክርስቲያናት፡ ሀንፃዎችና ቦታዎች በኢየሩሳሌም፡ በቤተልሔም፡ በቢታንያ፡ በኢያሪኮና በዮርዳኖስ ወንዝ አጠገብ አሁንም አሉ፡፡

በኢየሩሳሌም

ቤተ መቅደሱ ከነበረበት ሞርያ ተራራ፡ የቤተመቅደሱ ምዕራባዊ ግንብ፡ ጎልጎታና ጌታችንና መድሐኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ መስቀሉን ተሸክሞ ያሰፈባቸው አስራ አራቱ ምዕራፎች ባሉበትና ዋናው የኢየሩሳሌም የሀይማኖት ክፍል በሚባለው- በአሮጌው ኢየሩሳሌም ውስጥ፡- የዶርሱልጣን ገዳም፡ የሊቀ ጳጳሱ መኖሪያና የገዳማት አስተዳደር ጽሕፈት ቤት ግቢና ክርስቶስ መስቀሉን ይዞ ሲጓዝ ያሳረፈበት ስምንተኛው ምእራፍ አጠገብ ያሉ በምዕመናን ለገዳማቱ የተሰጠና የሚከራዩ ቤቶች ኢትዮጵያ ሲኖሯት፤ ከአሮጌው ኢየሩሳሌም ውጪ ኪዳንምሕረት ቤተክርስቲያንና የገዳማቱ ሕንፃዎች ያሉበት በተለምዶ “አበሻ ሠፈር” የሚባል ሠፈር አላት፡፡

አንድ ሰው ገና ኢየሩሳሌም እንደገባ ከሚታዘባቸው ነገሮች መሀል አዲስና ጥንታዊ ግንቦቿን ስብጥር ነው፡፡

በክረምት ከሆነ አጥንት በሚገባ ብርድ ስትቀበል፤ በበጋ ከሆነ ደግሞ ወበቅ ባለው ኃይሰኛ ፀሐይ ትቀበላለች፡፡

በበጋ ጊዜ የበጋ ልብስና በክረምት ወቅት የክረምት ልብስ የለበሱ ቢታይም፤ ለአዲስ መጪ እንግዳ የሚሆነው፡፡ የሀሲዳ ልብስ የለበሱ የአይሁድ እምነት አጥባቂ ተከታይ ወንዶችና ዐጉራቸውን የሸፈኑ የአይሁድ እምነት ተከታይ ሴቶች አሰባስበው ነው፡፡

በሰራ ቀናት የከተማዋ የተለያዩ ክፍሎችና መንገዶች ተጨናንቀው የምትታየው ኢየሩሳሌም፤ በሻባት ወይም በኦሪት ሕግ መሰረት

ለአይሁድ እምነት ተከታዮች እስተ ሰንበት ቅዳሜ ቀን፡፡ አንዳንድ ውር ውር ከሚሉ መኪናዎች በስተቀር የከተማው መንገዶች ባደናቸው፡፡ የንግድ ቦታዎች ተዘግተው አረቦች ሰፈር ካልሆነ በስተቀር ሰጢ ወደ ቤተ ክነሌት (ምክራብ) ሲሄድ ነው የሚታየው፡፡

እሁድ ለአይሁድ እምነት ተከታዮች የመጀመሪያ ቀን ሲሆን፡ በአይሁድ ሕግ ለምትተዳደረው ኢየሩሳሌም የሳምንቱ መጀመሪያና ስራ መጀመሪያ ቀን ነው፡፡

ኢየሩሳሌም የሶስቱም ሃይማኖቶች፡-የክርስትና፡ የአይሁድና የእስልምና እምነት ቅድስት ከተማ ናት፡፡

የሶስቱም ሃይማኖቶች ሥርዓቶች፡ የኢየሩሳሌም የሃይማኖት ታሪክ፡ የጥንታዊ ግንቦቿ አሰራር፡ የእረብና-እስራኤል ግጭትና የኑሮ መጨናነቅ ተደምሮ፡፡ አንዳንድ ሰዎችን የተሰየ ስሜት ውስጥ ወይም በእንግሊዘኛው አጠራር JERUSALEM SYNDROME ውስጥ ትከታሰች፡፡

ኢየሩሳሌም በአብራይስጥ የረሻላይም ትባላለች፡፡ የእስልምና ተከታዮች አልቄዱስ ወይም ቅድስቲቷ ይሏታል፡፡

በ1010 ዓመተ ዓለም አካባቢ ንጉስ ዳዊት ኢየሱሳውያንን አሸንፎ ኢየሩሳሌምን መናገሻ ከተማው አደረጋት፡፡^[1]

ንጉሥ ሠለሞን በ931 ዓመተ ዓለም ሲሞት፡ እስራኤል ሁለት ቦታ ሲከፈልና የደቡቡ ክፍል ይሁዳ ሲባል፤ ኢየሩሳሌም የይሁዳ ክፍል ሆነች፡፡^[1]

የቀሩት አስር ነገዶች እዲስ አስተዳደር መስርተው ነበር፡፡ ይህ የመሰረቱት እዲስ አስተዳደር አሶሪያውያን እስካፈረሱት ድረስ እስከ 722 ዓመተ ዓለም ድረስ ቆይቷል፡፡

የባቢሎን ንጉሥ ናቡክደነፆር ኢየሩሳሌምን በያዘ ጊዜ በተነሳ የእስራኤሎች አመፅ ናቡክደነፆር ኢየሩሳሌምን አጥፋቶ ቤተ መቅደሱን ያፈርሰና አብዛኛውን የእስራኤል ሕዝብ ወደ ባቢሎን አጋዘ፡፡

በ332 ዓመተ ዓለም ታላቁ አሌክሳንደር ኢየሩሳሌምን ጨምሮ መካከለኛውን ምሥራቅ ይዞ ነበር።^[1]

ይሄው አስተዳደር የግሪክ ባህልና አምልኮተ ጣኦትን እስራኤል ውስጥ አስፋፍቶ ነበር። በወቅቱ የነበረው ግሪካዊው ሹም፣ ማታትያስ የሚባልን እስራኤላዊ ካህን ለሎቹ ምሳሌ እንዲሆን ብሎ ለጣኦቱ እንዲሰግድ አዘዘ፤ ካህኑም እንደመስገድ ብሎ አጠገቡ የነበረውን ግሪካዊ ሹም ወግቶ ይገላል።

በዚህም የተነሳ በ167 ዓመተ ዓለም ላይ ጦርነት ተነስቶ በይሁዳ መካቢ መሪነት፣ መካቢ የሚባሉ እስራኤሎች ኢየሩሳሌምን ከግሪኮች አስተዳደር ነፃ ያወጡና ለ76 አመታት አስተዳደሩ። ለዚህም ማስታወሻ *ካኑካ* የሚባል አመታዊ በአል በአሁኑ ዘመን እስራኤሎች ያከብራሉ።^[1]

በሮም የሚታዘዘው የሄሮድስ ጦር በ63 ዓመተ ዓለም ኢየሩሳሌምን ይቆጣጠራል። ሄሮድስ ንጉሥነት ይሾምና ሁለተኛውን ቤተ መቅደስ እጥፍ ያህል አስፍቶ ለርቶ በትልልቅ ግንቦች አጠረ። ከአጥሮቹም ውስጥ ረዥሙ የምዕራቡ ግንብ (*ኮቴል ሃመዐረሺ*) ይባላል።^[1]

ከሄሮድ ሞት በኋላ ሎሎች የሮም ወኪል ንጉሦች *ጲጣቶስ*ን ጨምሮ ኢየሩሳሌምን አስተዳድረዋል።

በዚሁ በሮማውያን አስተዳደር ጌታችንና መድሃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ተወልዶ፣ አስተምሮ፣ ተሰቅሎ የሰውን ልጅ አድኖ ያርጋል።

በ70 እ.ኤ.አ. ሮማውያን የሚያደርሱትን በደል በመቃወም እስራኤሎች ያምፃሉ። በዚህ ጊዜ በቲቶ (ጥጦስ) የተመራው የሮማውያን ጦር ሁለተኛውን ቤተ መቅደስ አፍርሶ ኢየሩሳሌምን አጥፍቶ ነበር።

የቤተመቅደሱን መፍረስ ለማስታወስ በየአመቱ በዕብራውያን አቆጣጠር *ቡትሻ ሸኦብ* (በአብ ወር በዘጠኝ) እስራኤሎች *የትሻ ሸኦብ* በአል ያከብራሉ።

እንደገና በ132 እ.ኤ.አ. በስምኦን ባርኮካብ መሪነት ሮማውያን ላይ ሲያምፁ፣ የሮም አስተዳደር ኃይለኛ ጦር ይልክና በሮም ሕግ መሰረት ኢየሩሳሌም በበሬ ቀንበር ስትታረስና የይሁዳ ግዛት *ፓለስቲኒያ* ሲባል ኢየሩሳሌም ደግሞ *ኤላካፒቶሊና* ተብላ ነበር።^[1]

ክርስትና በሮም አስተዳደር ውስጥ ህጋዊ ሆኖ፣ በንግስት አሌኒ እገዛ መስቀሉ ተገኘ። የሮሙ ገዢ ኮንስታንቲን የኅሊጎታን ቤተክርስቲያን በኢየሩሳሌምና የልደቱን ቤተክርስቲያን በቤተልሔም አስራ።

በሳይረስ የሚመራ የፋርስ ጦር በአይሁዶች እርዳታ የቢዛንቲንን አስተዳደር አሸንፎና በ614 እ.ኤ.አ. ኢየሩሳሌምን ይዞ፣ የኅሊጎታን ቤተክርስቲያን ዘርፎና አቃጥሎ ክርስቲያኖችን ጨፍጭፏል።

እስላሞች በ*ሙሀመድ* አባት አልክታብ መሪነት ተመልሶ ይዞ የነበረውን የቢዛንቲንን አስተዳደር አሸንፈው ኢየሩሳሌምን ሲይዙ፣ በተጀመረ በስድስተኛው አመታት አካባቢ በ638 እ.ኤ.አ. እስልምና ኢየሩሳሌም ደረሰ።

ከዚህ ጊዜ ጀምሮ በተለያዩ ጊዜያትና በተለያዩ የእስላም ሀገሮች አስተዳደር ቢሆንም፣ በድምሩ ወደ አንድ ሺ አመታት ያህል ኢየሩሳሌም በእስላም አስተዳደሮች ስር ኖራለች። በዚህም የተነሳ እስልምና ከግሪካውያንና ከሮማውያን ቀጥሎ ኢየሩሳሌም ላይ የሃይማኖት፣ የቋንቋና የባሕል ተፅዕኖ ትተው ከሄዱት ኃይሎች አንዱ ሆኗል።

በ969 እ.ኤ.አ. ተቀማጭነቱ ካይሮ(ግብፅ) የነበረው የፋጡማውያን *ከሲፋ ሃኪም* (*ከሲፋነት ከመሐመድ ሴት ልጅ ከፋጡማ ነው መዋረድ ያለበት የሚለው የፋጡማዊ እስልምና ተከታዮች*) ኢየሩሳሌምን ይዞ ክርስቲያኖችንና አይሁዶችን ፈጅቶና የኅሊጎታን ቤተክርስቲያን አፍርሶ ነበር።^[1]

ይህ ሁኔታም በ1099 እ.ኤ.አ. ለተጀመረው ለመስቀላውያን (*ለክሩሴዶች*) ጦርነት መነሻ አንዱ ምክንያት ይሆንና መስቀላውያን ኢየሩሳሌምን ይዘው በዚህም ጦርነት መስቀላውያን አይሁዶችንና እስላሞችን ፈጅተው ነበር።

እስላሞች በ1187 እ.ኤ.አ. በሠላህ ዲን መሪነት ኢየሩሳሌምን ሰመደዝ ችለዋል።

በ1244 እ.ኤ.አ. ጀንጊስታን ካህን መሪያቸው በነበረበት ጊዜ ሞንጎላውያን ኢየሩሳሌምን ይዘው ሰዉን ጨፍጭፈዋል።

የግብፅ መምሉኮች ሞንጎልያውያንን አሸንፈው ኢየሩሳሌምን ከ1260 እስከ 1517 እ.ኤ.አ. አስተዳድረዋል።

የኦቶማን ቱርክ ኢየሩሳሌምን በ1516 እ.ኤ.አ. ይዞ እያስተዳደረ እያለ፣ በ1831 እ.ኤ.አ. የግብፁ ኢብራሒም ፓሻ ኢየሩሳሌምን ያዘ። ከዚያም በ1840 እ.ኤ.አ. ተመልሳ የኦቶማን ቱርክ አስተዳደር ስር ሆና እስከ 1917 እ.ኤ.አ. በእነሱ አስተዳደር ስር ቆይታለች። በድምሩ የኦቶማን ቱርክ ኢየሩሳሌምን ስራው መቶ አመታት ያህል አስተዳድሯል።

የኦቶማን ቱርክን ከመካከለኛው ምስራቅ ያስወጣው የብሪታንያ አስተዳደር ከ1917 እ.ኤ.አ. እስከ 1948 እ.ኤ.አ. ኢየሩሳሌም አስተዳድሯል።

በ1948 እ.ኤ.አ. አዲሲቷ አስራሔል ስትመሰረት በተደረገው ጦርነት የዮርዳኖስ መንግስት አሮጌው ኢየሩሳሌምንና ወሰኑን ባንዝን እስከ 1967 እ.ኤ.አ. የሰድስት ቀን ጦርነት ድረስ ይዞ ነበር። አሮጌው ኢየሩሳሌም ከ1967 እ.ኤ.አ. ጀምሮ በአዲስቷ አስራሔል አስተዳደር ተጠቃሰለ።

አሁንም ቢሆን በአስራሔልና በፍልስጥኤም ድርድር ስር የኢየሩሳሌም ጉዳይ ስመጨረሻው ውይይት የተተወና ያላስቀ ጉዳይ ነው።

ኢየሩሳሌም አሮጌው ኢየሩሳሌምና አዲስ ኢየሩሳሌም ተብላ ትከፈላለች።

አሮጌው ኢየሩሳሌም

ዋነኞቹ የሃይማኖት ቦታዎች የሚገኙበት አሮጌው ኢየሩሳሌም፣ ዙሪያውን በግንብ አጥር የተከሰሰና ስፋቱ አንድ ካሬ ኪሎ ሜትር (1000,000 ካሬ ሜትር) አካባቢ ነው።^[1]

የግንቡ አጥር ስራ በ1537 እ.ኤ.አ. ተጀምሮ በ1541 እ.ኤ.አ. የተጠናቀቀው፣ ኢየሩሳሌም በኦቶማን ቱርክ- በሡልጣን ሱሌይማን አስተዳደር (1520-1566 እ.ኤ.አ.) ስር በነበረችበት ዘመን ነበር።

ሡልጣን ሱሌይማን የስነጥበብ ስራን በማስፋፋቱ እና የጦርና የፓስቲካ አዋቂነቱ ምክንያት እስላሞች ሁለተኛው ሰለሞን የሚል ስም ሲሰጡት አውሮፓውያን ደግሞ ድንቁ ሱሌይማን (Suleiman the Magnificent) ብለውታል።

በዚሁ ጊዜ ከመካከለኛው ምስራቅ በተጨማሪ አብዛኛውን ግሪክ፣ ሁንጋሪያንና አብዛኛውን ኦስትሪያን ወሮና የቪዬና በሮች ድረስ ደርሶ በአውሮፓውያን ከፍተኛ ፍርሀት ፈጥሮ ነበር።

በተጨማሪ አውሮፓውያን ካቶሊክና ፕሮቴስታንት ተብለው ሲከፈሉ፣ ስፕሮቴስታንቶች የገንዘብ እርዳታ አድርጎ በማጠናከር፣ አውሮፓን እናግቶ ሲዳከሙ ስመውረር ሞክሮ ነበር።

ሡልጣን ሱሌይማን በግንብ ያሳጠረው አሮጌው ኢየሩሳሌም አስራ አንድ በሮች ሲኖሩት ከዚያ ውስጥ ስባቱ በሮች፡- ያፎ በር፣ ፅዮን በር፣ ደንግ በር፣ የቅዱስ እስጢፋኖስ (የአንበሶች) በር፣ ሄሮድስ በር፣ ሼኪም (የደማስቆ) በርና አዲሱ በር ብቻ ናቸው ክፍት ያሉት። ከተዘጉት አራት በሮች አንዱ ወርቃማው በር የሚባለው ነው።^[1]

አሮጌው ኢየሩሳሌም ወስጡ በሚኖሩት አራት ዋና ዋና ማህበረሰቦች ተከፋፍሎ ይጠራል። እነሱም የክርስቲያኖች ሩብ፣ የአይሁዶች ሩብ፣ የእርመኖች ሩብና የእስላሞች ሩብ ይባላሉ።

በዚህ አሮጌው ኢየሩሳሌም ክፍል በርከት ያሉ ሃይማኖታዊና ታሪካዊ ቦታዎች አሉ። ዋና ዋናዎቹ፡- ጎሰጎታ፣ ክርስቶስ መስቀሉን ተሸክሞ የተጓዘባቸው አስራ አሩቱ ምዕራፎች፡

የቤተመቅደሱ ተራራ (ሀር ሀባይት)፣ የምዕራብ ግንብ (ኦቲል)ና የዳዊት ስገነት ናቸው።

ጎልጎታ

የሐንስ 119፣123-125

ኢየሱስም ይዘው ወሰዱት መስቀሉንም ተሸክሞ በዕብራይስጥ ጎልጎታ ወደ ተባለው የራስ ቅል ስፍራ ወደሚሉት ወጣ። በዚያም ስቀሉት፣ ከእርሱም ጋር ሌሎች ሁለት፣ አንዱን በዚህ አንዱን በዚያ ኢየሱስም በመካከላቸው ስቀሉ።

ትልቁ ኮንስታንቲን ክርስትናን የተቀበለ የመጀመሪያው የሮም ገዢ ሲሆን። ክርስትናን የሮም ግዛት ብሔራዊ ሃይማኖት አድርጓል።

ስራውን የጀመረው የሮም ምዕራባዊ ክፍል ገዢ በመሆን ሲሆን፣ ሶስቱን ተቀናቃኝ ስልጣን ጠባቂዎች ካሸነፈ በኋላ በ324 እ.ኤ.አ. በአስም ላይ ኃይለኛ ሰነበረው የሮም ግዛት ብቸኛ ገዢ ሆኖ ያስ ተፎካካሪ እስከ ሚሞት እስከ 337 እ.ኤ.አ. ድረስ በስልጣን ላይ ቆየ።

ኮንስታንቲን በዛንቲንን የግዛቱ ዋና ከተማ አድርጎ ይገነባትና *ኮንስቲንቲኖፖል* ብሎ ስየማት።

በ326 እ.ኤ.አ. የክርስቶስን ባህሪ በተመሰከተ አስመግባባት ሲነሳ፣ በአስም ላይ ያሉ አቡኖችን፣ የኢየሩሳሌም ወይም በወቅቱ የሮማውያኖች አጠራር የሕላ ካፒቶሊና ጳጳስ የነበሩትን *ማካርያስን* (Bishop Macarius) ጨምሮ ጠርቶ ነበር።

በዚያን ስሞን ክርስትናን የተቀበለው የኮንስታንቲን እናት ንግስት እሴኒ፣ ከክርስቶስ ሕይወትና ሞት ጋር የተያያዙ ቦታዎች አሳዛኝ በሆነ ሁኔታ መረሳት ከእቡነ *ማካርያስ* በሰማቸው ታሪክ በጣም ታዝንና በልጇ እርዳታ ቅድስት ሀገርን ልትጎበኝ ትሄድና ኢየሩሳሌም ውስጥ የስቅስቱን፣ የቀብሩና የትንሳኤ የነበሩበትን ቦታዎች አገኘች።

በዚህ ቦታ ላይ በወቅቱ በሁለታቸው ምዕተ ዓመት የተስራ የሮም ጣኦት ቤት ምትክ፣ ኮንስታንቲን የመጀመሪያውን የጎሰጎታ ቤተክርስቲያን አሰራ።^[1]

በአሁን ጊዜ የግሪክ ኦርቶዶክስ፣ የሮም ካቶሊክ፣ የእርመንኛ የኮፕት ኦብያተ ክርስቲያናት ናቸው ጎሰጎታ ውስጥ ያሉትን ቦታዎች በዋናነት የሚቆጣጠሩት።

ፋርሶች በ614 ኢየሩሳሌምን ከቢዛንቲኖች ላይ በጦርነት ሲቀሙ፣ በዚህ ጦርነት ገጥሟቸው በነበረው ተቃውሞ የተናደዱት ፋርሶች፣ ቢዛንቲኖችን ስመበቀል ጎልጎታን ዘርፈውና አፍርስውት ነበር።

በኋላ ላይ በፓትሪያርክ ሞዴስቶስ (Patriarch Modestos) በከፊሉ ተጠግኖ የነበረው ያህ ቤተክርስቲያን፣ በ808 እ.ኤ.አ. በመሬት መንቀጥቀጥ ተጎድቶ ነበር።

በ1009 እ.ኤ.አ. የፋጡማይቶች እስላሞች ከሊፋ አልሀኪም ኢየሩሳሌምን ሲይዝ ጎልጎታን አፍርሶት ነበር።

የሮሙ ገዢ *ኮንስታንቲን ሞኖማክስ* (Constantine Monomachus) በ1048 እ.ኤ.አ. በከፊሉ ገንብቶት ነበር።

በአሁን ጊዜ ያለው የጎልጎታ ግንብ በ1144 እ.ኤ.አ. በመስቀላውያኖች (*ክሩሴደሪስ*) የተስራ ሲሆን በቢዛንቲኖች የተስራውን የጎሰጎታን ቤተክርስቲያን ግማሽ ያክላል።

በ1959 እ.ኤ.አ. የተጀመረው የዚህ ቤተክርስቲያን እደሳ እስካሁን አላቀቀም።^[1]

በ1960 እ.ኤ.አ. ከእደሳው አንድ ክፍል በመሆን የቤተክርስቲያኑና የመሰረቱ አሰራርም ሁለገብ ጥናት ተካሂዶ ነበር። ከዚህ ጥናት፣ ከፅሁፎችና ከሕንጻው አሰራር ማስረጃዎች በመረዳት የመጀመሪያው ቤተክርስቲያን ፕላን ስመቅረፅ ተችሎ ነበር።

ከዚህም ስመረዳት እንደተቻለው፣ የመጀመሪያው ቤተክርስቲያን አራት ክፍሎች ነበሩት።^[1]

ከዋናው መንገድ ሲገባ የሚታየው ባዶ ስፍራ፡ ቅዱስ ጉልላት፡ ቅዱሱ የአትክልት ቦታና የትንሳኤው ቦታ ናቸው፡፡

የቤተመቅደሱ ተራራ(ሀር ሀባይት)

ዜና መዋዕለ ካልዕ ፪፻፩

ሰለሞንም ለእግዚአብሔር ስም ቤት፡ ለመንግሥቱም ቤት ይሠራ ዘንደ አሰበ፡፡

በእብራይስጥ ሀር ሀባይት ሲባል በአረብኛ ሀራም ኤሽ ሸሪፍ ይባላል፡፡ ለአይሁዶች ቤተመቅደሱ (ቤተ ሚቅዳሽ) የነበረበት ቦታ ሲሆን ለእስላሞች ከመካና ከመዲና ቀጥሎ ሶስተኛ ቅዱስ ቦታ ነው፡፡

ሁለቱም ሀይማኖቶች በከፍተኛ ሁኔታ የሚከታተሉትና ትልቅ ጦርነት ያስነሳል ተብሎ የሚፈራ ቦታ ነው፡፡

ሰለሞን ከ3000 አመታት በፊት የመጀመሪያውን ቤተመቅደስ እዚህ ኮረብታ ላይ ሰርቶበት፡ የሙሴ ጽላት ማራፊያ ይሆንና መሢሕን ይሰዋበት ነበር፡፡ በ586 ዓመተ አለም በናቡከደነፆር መሪነት ባቢሎናውያን አፈረሱት፡፡

የእስራኤል ልጆች በእዝራና በዘሩባቤል መሪነት ከስደት ከተመለሱ በኋላ ሁለተኛውን ቤተመቅደስ እዚሁ ኮረብታ ላይ በ516 ዓመተ ዓለም ይሰሩና መሢሕን ማቅረብ ቀጠሉ፡፡

ኢየሱስ እዚህ ቤተመቅደስ ውስጥ አስተምሮ እንደሚፈርስ ተነበየ፡፡

ማቴዎስ ፳፬፡፩-፪

ኢየሱስም ከመቅደስ ወጥቶ ሄደ፡ ደቀ መዛሙርቱም የመቅደሱን ግንቦች ሊያሳዩት ቀረቡ፡፡ እርሱ ግን መልሶ፡- ይህን ሁሉ ታያላችሁን? እውነት እላችኋለሁ፡ ድንጋይ በድንጋይ ላይ ሳይፈርስ በዚህ አይቀርም አላቸው፡፡

እርጌው ኢየሩሳሌም ደብረዘይት ተራራ ላይ ሆኖ ሲታይ

የሮም አስተዳደር የኢኮኖሚ ብዝበዛ፡ ለሀይማኖታቸው ያለው ንቀትና እስራኤል ውስጥ ለነበሩ ለሌሎች ሕዝቦች አድልዎ ማድረግ በተጨማሪ ፍጥረት የተባለው የሮም አስተዳደር ተቆጣጣሪ በርከት ያለ “ዘር” ከቤተመቅደሱ መሰረት ምክንያቶች አመፅ ተነስቶ፡ እስራኤሎች ኢየሩሳሌም ውስጥ የነበረውን አነስተኛ የሮም ጦር ጨርሰው ነበር፡፡

በዚህ ጊዜ የተጀመረው አመፅ ይባባስና በሮሙ ገዢ በቲቶ መሪነት ጠንካራ የሆነ የሮም ጦር በ70 እ.ኤ.አ. መጥቶ ሁለተኛውን ቤተመቅደስ አፈረሰው፡፡ በዚህ ጊዜም መሳዳ ላይ መሸገው የነበሩት እስራኤሎች እጃቸውን ከመስጠት ብለው እራሳቸውን አጥፍተዋል፡፡

የሮምና ከዚያም የቢዛንቲን አስተዳደር የቤተመቅደሱ ተራራ ሆነ ተብሎ እንዲረሳ፡ እስራኤሎች ምንም ነገር እንዳይሰሩ ከልክለው ነበር፡፡

የአለልምና ሃይማኖት መስራችና ነብዩ መሐመድ ከሞተ በኋላ በከሊፋ ዑመር ኢብን አልክታብ መሪነት ተዳክሞ የነበረውን የቢዛንቲን አስተዳደር አሸንፈው አሰላሞች ኢየሩሳሌምን በ638 እ.ኤ.አ. በያዙ ጊዜ ተትቶ የነበረው የቤተመቅደሱ ተራራ ፀድቶ መስጊድ እንዲሰራበት ከሊፋ ዑመር ትእዛዝ ይስማና ቤተመቅደሱ ተራራ ላይ መስጊድ ተሰራ። ከዚያም በአሰራሩ ከመጀመሪያው የተሻለው የአልአክሳ መስጊድ በ1035 እ.ኤ.አ. ተሰርቷል።

እዚሁ ኮረብታ ላይ ከመስጊዱ ትንሽ ርቀት ላይና በስተሰሜን በኩል በ688 እ.ኤ.አ. የሱመያድ ከሊፋ አብደል መሊክ ኢቢን አልመርዋን የድንጋዩን መሸፈኛ ጉልላት ቤት (በአረብኛ-ቃባት አልለካራ- Dome of the Rock) አሰራ።

ይህ ድንጋይ፣ መሐመድ ከመዲና ወደ ኢየሩሳሌም በሌሊት ተአምራዊ ጉዞ አድርጎ ወደ ሰማይ ሊደርግ ያረፈበት ቅዱስ ድንጋይ ተብሎ በአለልምና እምነት ይታመናል። ከዚያም መካከለው “ካባ” እና መዲና ካለው መስጊድ ቀጥሎ በአለልምና ሶስተኛ ቅዱስ ቦታ ተብሎ መታመን ተጀመረ። በ1994 እ.ኤ.አ. የድንጋዩ መሸፈኛ ጉልላት በዮርዳኖስ ንጉሥ ሁሴን በወርቅ ተሸፈነ።

እስራኤሎች በ1967 እ.ኤ.አ. በስድስቱ ቀን ጦርነት የቤተመቅደሱን ተራራ ሊቆጣጠሩት የአልአክሳን መስጊድና የድንጋዩን መሸፈኛ እንደነበረ እንዲቀጥል አደረጉ።

እንዲሁም ሮማውያን ሁለተኛውን ቤተመቅደስ ሲያፈርሱ የቀረው የቤተመቅደሱ ተራራ ምፅራዊዊ አጠር (ኮቴል መአረቢ) ላይ፣ አይሁዶች በውጪ በኩል እንዲጸልዩና በትሻ በአብ የቤተመቅደሱ ኮረብታ ላይ ወጥተው መጸለይ እንዲቀጥሉ የአዲሲቱ እስራኤል መንግስት ሰአይሁድ እምነት ተከታዮች ፈቃድ ሰጠ።

በዚህ መስረት ከዓለም ላይ ያሉ የአይሁድ እምነት ተከታዮች እየመጡ በትሻ ሸክብ የቤተመቅደሱ ኮረብታ ላይ ወጥተው ሊፀልዩ፣ የአይሁድ እምነት አጥባቂ የሆኑት ግን የቤተ መቅደሱን

ቅዱስ ቅዱሳን ክፍል የነበረበትን ቦታ፣ በላህተት እንዳንረግጠው በማለት ወደ ቤተመቅደሱ ኮረብታ አይወጡም።

የአልአክሳ መስጊድ ቤተመቅደሱ ኮረብታ ላይ መስራት ያናደደው ዘሩ እስራኤላዊ የሆነ የውጪ ሀገር ጎብኚ መስጊዱን ሊያቃጥል ከሞከረና አክራሪ አይሁዳውያን በተደጋጋሚ ፈንጂዎች ይዘው ወደ ቤተ መቅደሱ ኮረብታ ሰመውጣትና መስጊዱን ሲያፈርሱ ሲሞክሩ በእስራኤል የፀጥታ አስከባሪዎች ከተያዙ ወዲህ ከመስጊዱ ጠባቂ ሌላ የእስራኤል ፓሊስ ሰቦታው ልዩ ጥበቃ እየተደረገለት ነው።

እሰላሞች ይህን ቦታ በቅርብ መከታተል ብቻ ሳይሆን፣ ትንሽ ለውጥ ሲካሄድ ከፍተኛ ተቃውሞ ያካሂዳሉ።

ለምሳሌ፡- ቤተመቅደሱ ስር ያለውና ብዙ ሰው የሚጎበኘው ታሪካዊ ዋሻ መውጫውና መግቢያው አንድ በር ስለነበር። በ1996 እ.ኤ.አ. የቀኝ ክንፍ ፓርቲ (የሊኦድ ፓርቲ) መሪና የእስራኤል ጠቅላይ ሚኒስትር የነበሩት ቢንያሚን ናታንያሁ ለመውጫ የሚሆን ሌላ በር ለሰአስከፊቱ፣ ግጭት ተፈጥሮ በርካታ አረቦችና እስራኤሎች ሞተዋል።

በመስከረም 2000 እ.ኤ.አ. ሌላ የቀኝ ክንፍ ፓርቲ መሪ የነበሩት አርያል ሻርግ ይህንን ቦታ ሊጎበኙ በተነሳ የተቃውሞ ረብሻና በሌሎችም የፍልስጥኤምና እስራኤል ግጭቶች፣ ሁለተኛው ኢንቲፋዳ (አመፅ) ተብሎ የሚጠራው ተነሳቶ ወደ አራት አመታት በሳይ የቆየው ይህ ኢንቲፋዳ በሁሉም ወገን ለበርካታ ለዎች መሞት ምክንያት ሆኗል።

በዚህ ጊዜ ተፋፍሞ በነበረውና ከዚያም በፊት በነበረው የፍልስጥኤም አጥፍቶ አጥፊዎች ፈንጂ ፍንዳታ፣ ሊሳለሙ መጥተው በተለያዩ ምክንያት እዚህ ሀገር ያሉ ኢትዮጵያውያን በፍንዳታው ሞተዋል። አካለ ስንኩል የሆኑም አሉ።

ለምሳሌ ኢየሩሳሌም ውስጥ በርካት ያለ ኪሎ ግራም ፈንጅ ታጥቆ በየካቲት 2004 እ.ኤ.አ. 19-ቁጥር አውቶብላ ላይ የተሳፈረ አጥፍቶ ጠፊ ፍልስጥኤማዊ ፍንዳታ ምክንያት፣ መለየት እስከሚያቅት ድረስ ሰውነቷ ተጎድቶ እንዲት ኢትዮጵያዊት ሞታለች።

የእስራኤል የፖሊስ ሚኒስትር ዋሂ ሃነግሺ፤ አክራሪ አይሁዳውያን በምብ ሊያጠምዱ ያስባሉ ብሎ አስተያየት ስለሰጠ በ2004 በርካታ እስላሞች አልካክሳ መስጊድ- የቤተ መቅደሱ ተራራ ላይ ተሰብስበው ነበር።

አክራሪ አይሁዳውያን ሊያፈርሱት ይችላሉ ተብሎ ስለሚሰጋ አሁን እስራኤል ውስጥ በጣም የሚጠበቅ ቦታ ነው።

የምዕራቡ ግንብ (ኮቴስ መክረሺ)

ሮማውያኖች ሁለተኛውን ቤተ መቅደስ በ70 እ.ኤ.አ. ባፈረሱ ጊዜ፤ ከቤተ መቅደሱ አንድ አጥር ብቻ ሳያፈርስ ቀረ። ይሄ ግንብ ከቤተ መቅደሱ በስተምዕራብ ስለሚገኝ ኮቴስ መክረሺ ወይም የምዕራብ ግንብ ተብሎ ሲጠራ። ከቤተ መቅደሱ የተረፈው ይሄ ብቻ በመሆኑ ለአይሁዶች በአሁን ሰአት ይህ ቦታ በጣም ቅዱስ ቦታ ነው።

ልመናና ፀሎት ፅፎ እዚህ ግንብ ውስጥ ማስገባት የተለመደ ነው። ይሄ ግንብ የቤተመቅደሱን ኮረብታ አሁንም በአንድ ወገን ክልሎ ይገኛል።

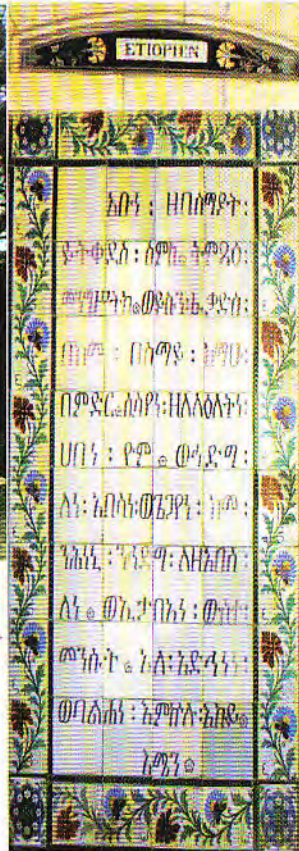
ክርስቶስ መስቀሉን ተሸክሞ የተጓዘባቸው ምዕራፎች

ሰባቱ ምዕራፎች የእስላሞች ሩብ ውስጥ ሲሆኑ አምስቱ ምዕራፎች ጎልጎታ ውስጥ ናቸው።

- ምዕራፍ አንድ- የጲላሞስ አደባባይ የነበረበት ቦታ
- ምዕራፍ ሁለት- ኢየሱስ መስቀሉን የተሰጠበት ቦታ
- ምዕራፍ ሶስት- ኢየሱስ በመስቀሉ ክብደት ለመጀመሪያ ጊዜ የወደቀበት ቦታ
- ምዕራፍ አራት- ማርያም ልጇን ለማየት የመጣችበት ቦታ
- ምዕራፍ አምስት- ስምኦን ሳይረን ኢየሱስን ለመርዳት ከሕዝቡ መሀል በሮማውያን የተወሰደበት ቦታ
- ምዕራፍ ስድስት- አብርቅላ ወደ ኢየሱስ ቀርባ ፊቱን የጠረገችበት ቦታ
- ምዕራፍ ሰባት- ኢየሱስ ለሁለተኛ ጊዜ የወደቀበት ቦታ
- ምዕራፍ ስምንት- ኢየሱስ የኢየሩሳሌምን ሴቶች ያዕናናበት ቦታ
- ምዕራፍ ዘጠኝ- ኢየሱስ ለሶስተኛ ጊዜ የወደቀበት ቦታ
- ምዕራፍ አስር- ኢየሱስ ልብሱን የተቀማበት ቦታ

ደብረ ዘይት ተራራ አናት ላይ ያለው “አቡነ ዘበለማየት”

ደብረ ዘይት ተራራ (ሀር ዜይተም)

ከሁለት ሺ አመታት አካባቢ በፊት ኢየሱስ ቆሞ አሁን አሮጌው ከተማ የሚባለውን አይቶ ኢየሩሳሌም ትጠፋለች ብሎ የተነበየበት ቦታ ነው። ደብረ ዘይት ተራራ አናት ላይ ባለው ቤተክርስቲያን በተለያዩ ቋንቋዎች ከተፃፉት ጸሎቶች መሀል አንዱ “አቡነ ዘበለማየት” ነው።

ትንሽ ወረድ ብሎ የርገት ማማ የሚባል ማርያም ሲያርግ የተመለከተችበት ቦታ ላይ በሩሲያ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን ሲኖር ከዚያም በታች የሩሲያ ቤተክርስቲያን የሆነ የመግደላዊት ማርያም ቤተክርስቲያን አለ።

የአስራኤል መዝያም

በኢየሩሳሌም ዘመናዊ መስሕቦች ከሆኑት ቦታዎች አንዱ የአስራኤል መዝያም ሲሆን፡፡ በመዝያሙ ቅፅ ውስጥ ከሙት ባህር በ1947 እ.ኤ.አ. የተገኙትን ጥንታዊ የመፅሐፍ ቅዱስ ዕሑፎችን የያዘውና ዕሁፎቹ ተጠቅለው የተገኙባቸውን ማሰሮዎች የመሰለ ልዩ ቤት ይገኝበታል።^[1]

ክኔሴት

የአስራኤል ከፍተኛ ፍርድ ቤት፡ የአስራኤል መዝያምና የአስራኤል ሚኒስቴር መስሪያ ቤቶች ያለብት ስፍራ ላይ የአስራኤል ምክር ቤት(ክኔሴት) አለ።

ክኔሴት የሚለውን ስምና መቶ ሀያ የመቀመጫዎች ብዛት የተወሰደው በ5ተኛው ዓመተ ዓለም በእዝራና በነህምያ መሪነት ኢየሩሳሌም ውስጥ ተደርጎ ከነበረው ክኔሴት ሃገዶል ወይም ትልቁ ጉባኤ ከሚባለው የአስራኤሎች ጉባኤ ነው።

የክርፅል ኮረብታ

ከመሀል ከተማው ትንሽ ራቅ ብሎ የክርፅል መንገድ ላይ የቴዎድሮ ክርፅልንና የሌሎች የታወቁ የአስራኤል መሪዎች መቃብሮችንና መታሰቢያ የአትክልት ስፍራ ያለበት የክርፅል

ኮረብታ አለ። ቴዎድሮስ ሽርቆል የፅዮናዊነት የፓለቲካ ክፍል መስራች ነው።

ዶድ ሸሼም

ከሽርቆል ኮረብታ አጠገብ በሁለተኛው አለም ጦርነት ላለቁት ወደ 6 ሚሊዮን የሚጠጉ እስራኤሎችና እነሱንም ለማዳን ብለው ለተሰዉት ብሔራዊ የዝክር ባለሥልጣን ሲሆን፤ የእስራኤል ምክር ቤት (*ክኔሴት*) ባስተላለፈው ሕግ መሠረት ከ1933-1945 እ.ኤ.አ. ባለው ጊዜ በናዚዎች ያለቁትን እስራኤሎችን ለማስታወስ በ1953 እ.ኤ.አ. ተመሠረተ።

በተጨማሪ ይህ የዝክር ባለስልጣን በማሸመጃያ ጣቢያዎች በእስራኤሎች የተደረጉ ትግሎችንና እስራኤሎችን ለማዳን ብለው ለተሰዉትና በዘራቸው እስራኤሎች ያልሆኑ ሰዎችን የሚስታው ነው።

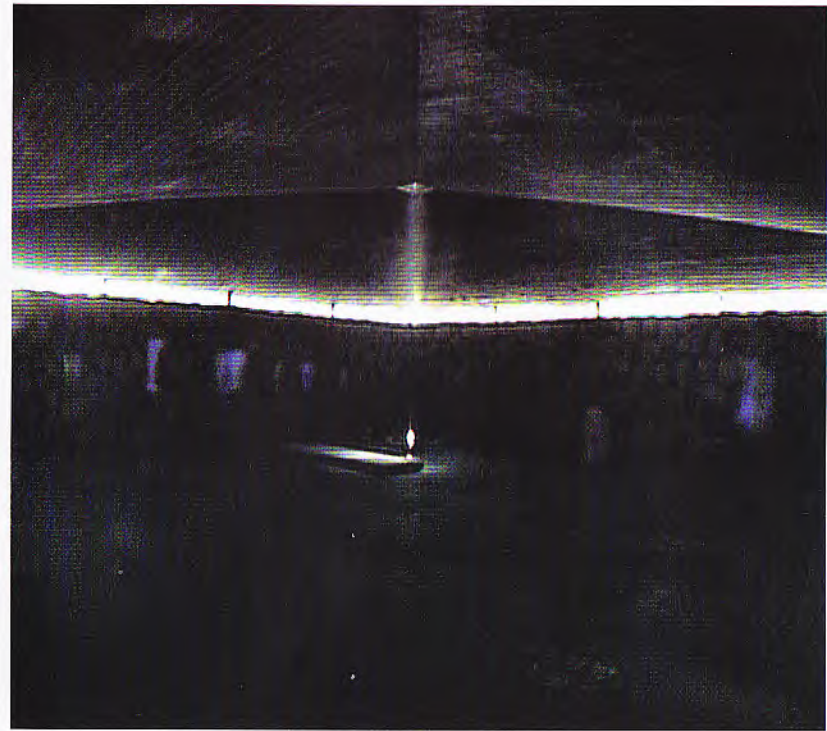
የማስታወሻ ተራራ (*ሀር ሀዘክረም*) ላይ የሆነው ይህ ዶድ ሸሼም የማስታወሻ ማእከል የተለያዩ የማስታወሻ ሀውልቶች፣ ሙዚየም፣ ማእከላዊ ማህደር ቤትና የእልቂቱን ማጠናቀሪያ የጥናት ማእከል ይሟላል።

በየአመቱ በእብራውያን አቆጣጠር *በኒሳን 27* (ግንቦት 2) *በዶድ ሸሼም* የ1943 እ.ኤ.አ. የዋርሶ-ፓላንድ የማጎሪያ ጣቢያ አመፅ ምክንያት በማድረግ በየጊዜው ይከበራል።

በዶድ ሸሼም ዋናው ማስታወሻ የሆነው ጣሪያው ዝቅ ያለ፣ ጥቁር ቀለም የተቀባውና ጥቁር የድንጋይ የወለል ንጣፍ ያለው ጨለም ያለ ክፍል ሲሆን፤ በመካከለኛውና በምስራቅ አውሮፓ የነበሩ 21 የናዚ የእልቂት፣ የማጎሪያና የመግደያ ካምፓች ለምሳሌ፡- አሽዊትዝ፣ ዳካው . . . የመሳሰሉት ስሞች ወለሉ ላይ የተፃፉበት የዝክር አዳራሽ የሚባለው ነው።

እዚህ አዳራሽ ውስጥ ሁል ጊዜ ኩራዝ የመሰለ ነበልባል ሲነድ። ከእሳቱ ነበልባል ፊት ለፊት በናዚዎች ተቃጥለው የተፈጨ እስራኤሎች አመድ ላይ የተወሰደ፣ አመድ የያዘ ቁት አለ።

ወደ ዝክር አዳራሹ መግቢያ ላይ ወደ 16000 እስራኤሎች ያልሆኑና ከናዚዎች እልቂት እስራኤሎችን ለማዳን ሲሉ የተሰዉ ቁሶች፣ መከላከትና እንደ *ኦስካር ሽናይደር*፣ *ራውል ዋልዝበርግ* ለመሳሰሉት ሰዎች ማስታወሻ የተተከሉ ዛፎች አሉ።

ላለቁት 6 ሚሊዮን እስራኤሎች መሀል 1.5 ሚሊዮን አካባቢ የሚሆኑት ሕፃናት ነበሩ። እነሱን ለብቻ ለማስታወስ አዳራሽ ሲኖር ውስጡም ጭለማ ሆኖ እየተባዛ የሚሄድ ብርሃን ባላቸው የመስተዋት ነፃብራቅ ነበልባሎች ደምቋል።

ከዶድ ሸሼም ማእከላዊ አካል አንዱ ታሪካዊ ሙዚየም ሲሆን የእልቂቱን ታሪክ በራልም፣ በፎቶግራፍ፣ ማህደሮችና በድምፅ መቅረጫዎች ያቀርባል።

መሀል ከተማው

መሀል ከተማው በንጉስ ጆርጅ ጎዳና፡ በቤንይሁዳ መንገድና በያፎ(ጃፋ) ጎዳና መሀል ያለ ቦታ ነው።

ከተለያዩ አለም በመጡ ጎብኚዎች፡ የስጦታ መሸጫ ሰቆች፡ ምግብ ቤቶች (ማክዶናልድስ የሚባለውን የምግብ ድርጅት ጨምሮ)፡ ቡናና ሻይ ቤቶች፡ የመንገድ ላይ መብረቃ ተጫዋቾችና ሌሎች አርቲስቶች የያዘ ቦታ ነው።

እነዚህን የመሰሉ ቦታዎች ባሉበት አዲሱ ኢየሩሳሌም ክፍል ውስጥ በተለምዶ አበሻ ሰፈር የሚባል ቦታ ከአሮጌው ኢየሩሳሌም ግንብ ትንሽ ደቂቃዎች የእግር ጉዞ ላይ አለ።

አበሻ ሰፈር

ከህንፃው ኪራይ በሚገኘው ገቢ እየተገለገላችሁ በፀሎት ብቻ አስታውሱን፡ የኢትዮጵያ ማህበርሰብ ክትድስት ሀገር እንዳይጠፋና ቅድስት ሀገር ላሉ ኢትዮጵያውያን መነኮሳት ማረፊያ እንዲሆን በማለት፡ ነገስታት፡ ግለሰቦችና የሃይማኖት አባቶች በተለያዩ ዘመናት አሰርተውም ሆነ ገዝተው ያበረከቷቸው ህንፃዎች ተበራክተው የአበሻ ሰፈር ተበለዋል።

አበሻ ሰፈር ላይ በመጀመሪያ በ1874-1884 ዓ.ም. የተቋቋመው የደብረ ገነት ገዳም ነው። ይህ ገዳም በወቅቱ የኢትዮጵያ መነኮሳት ሀላፊ በነበሩት መምህር ወልደ ሰማዕት ተቆጣጣሪነት፡ ኢየሩሳሌም ውስጥ የነበያት መንገድ ላይ ከሚገነጠለው ከኢትዮጵያ መንገድ-10-ቁጥር ላይ ተመስርቷል። መምህር ወልደ ሰማዕት አሁን ደብረገነት ገዳም ያለበት ቦታን ከገዙ በኋላ፡ እዚሁ ቦታ ላይ የኪዳነ ምህረት ቤተ ክርስቲያን፡ የመነኮሳት ማደሪያና የውሀ ጉድጓድ አሰርተዋል።

ኢየሩሳሌም ኢትዮጵያ መንገድ-10 ቁጥር ላይ የምትገኘው የኪዳነ ምህረት ቤተ ክርስቲያን።

የኪዳነ ምህረት ቤተ ክርስቲያን በኢየሩሳሌም አመቺ ቦታ ላይ መሆኑና ከደርሠልጣን ጭቅጭቅ ጋር ሲወዳደር ስላማዊ ቦታ ስለሆነ፡ ኢትዮጵያውያኖች ከእስራኤል ውስጥ ብቻ ሳይሆን

ከአውሮፓና ሰሜን አሜሪካ ጭምር መጥተው የተክሊል ጋብቻ ይፈፀሙበታል።

ኢትዮጵያውያን ብቻ ሳይሆን የሌሎች ሀገር ክርስቲያኖችም ጸሎት ሲያደርሱበት ማየት የተለመደ ነው።

ኪዳነ ምህረት ቤተክርስቲያን ጉብታ ላይ ለሰሆነች እንዳሁኑ ህንፃዎች ሳይበረክቱ ከሩቅ የምትታይና ግርማ ሞገስ ያላት ነበረች። አሁንም ከአካባቢው ያማሩ ሕንፃዎች አንዷ ናት።

በገዳሙ ውስጥ በግለሰቦች ለገዳማቱ የሰጧቸው ሕንፃዎች ሲኖሩ።

በገዳሙ ዙሪያ በቀድሞ ነገሰታት፡ ሃይማኖት አባቶችና በግለሰቦች ለገዳማቱ ማሕበር የተሰጡ መኖሪያ ቤቶች አሉ።

ከደብረገነት ጋር አጥራቸው የተያያዘ ለመኖሪያነት የተከራዩ፡- ኢትዮጵያ መንገድ-8 ቁጥር ላይ የአጼ ምኒልክ መታሰቢያ ሕንፃና የአባ ወልደ ገብርኤል መታሰቢያ ሕንፃ አሉ።

ሻውል አድለር ቁጥር-7 ላይ እቴጌ ጣይቱ ሕንፃ፣ ሻውል አድለር ቁጥር-9 ላይ የወ/ሮ አልታየች መታሰቢያ ሕንፃዎች ጎን ለጎን አሉ።

ከደብረገነት አጥር ጋር የተያያዘ ለላንት መንገድ ቁጥር-2 ላይ የሚገኝ የመምህር ወልደ ሰማዕት መታሰቢያና በቁልፍ የተያዘ በገዳሙ ስር የተከራየ ሕንፃ አሉ።

በዚህ አቅጣጫ ለላንት መንገድ ቁጥር-11 በቁልፍ የተያዙ ክፍሎች ያሉበትና በገዳሙ ስር የሆኑ ለመኖሪያ የሚያገልግሉ የአፈንጉስ ነሲቡ፣ የባለቤታቸው የወይዘሮ ደስታና የእህታቸው የእማሆይ ወለተ ተክለ ሃይማኖት መታሰቢያ ሶስት ሕንፃዎች አሉ።

ከላንት መንገድ በለተቀኝ የሚገነጠለው ዴቦራ ነቢይት መንገድ ቁጥር-9 ላይ የደጃዝማች ባልቻ አባ ነፍሶ መታሰቢያ የተከራየ ሕንፃ ይገኛል።

ከባልቻ አባ ነፍሶ ሕንፃ ፊት ለፊት ዴቦራ ነቢይት መንገድ ቁጥር-6 ላይ ፎቅና ምድር ክፍሎች ያሉት በቁልፍ የተያዘ የአጼ ኃይለ ሥላሴና የእቴጌ መነን መታሰቢያ ሕንፃ አሉ።

ሕንፃውና ከዚህ ሕንፃ አጠገብ ያለ፣ ሌላ ሕንፃ ማሰራት የሚችል ባዶ መሬት በአሁን ሰአት የኢትዮጵያ መንግስትና የንጉሣዊ ቤተሰብ ልጆች ይገባኛል በሚል ክርክር በእስራኤል ፍርድ ቤት አየተሟገቱ ናቸው።

ዘመናት የፈጀው ክርክር በፍርድ ቤት ወይም በስምምነት አልቆ ለታሪክ የሚበጀም ሆነ ለገዳማቱ የገቢ ምንጭ ማግኛ የሚሆን ሕንፃ መሰራት ሲቻል፣ ለንዝር መሬት ውድ በሆነበት በኢየሩሳሌም፣ ይህ ቦታና ሕንፃ ለሁሉም ሳይሆኑ እንደዚህ ሊባክኑ ይታያል።

አንዲሁም ከዚህ ሕንፃ በስተምስራቅ ያለና ከዚህ ሕንፃ ጋር ተያይዞ ያለ ክፍታ ቦታ ግልፅ ባልሆነ መልኩ በአካባቢው ነዋሪዎች ተይዟል።

ከእነዚህ ሕንፃዎች መደዳ፡- ዴቦራ ነቢይት መንገድ-3 ቁጥር ላይና የነቢያት መንገድ ቁጥር-38-40 ላይ የንግሥት ዘውዲቱ መታሰቢያ ሕንፃ ይገኛሉ።

ይህ ሕንፃ በ1936 እ.ኤ.አ. በጣልያን ወረራ ጊዜ አጼ ኃይለ ሥላሴ ወደ ብሪታንያ ከመሄዳቸው በፊትና ኢየሩሳሌም አርፈው በነበሩት ጊዜ። አብረዋቸው ለተለደዱት የኢትዮጵያ ባለስልጣኖች ማረፊያነት አገልግሏል።

በአሁን ሰአት በኢየሩሳሌም የኢትዮጵያ ገዳማትና መንግስት ግብረት ጥበቃ ጽሕፈት ቤትና መኖሪያ እና ለመኖሪያነት የተከራዩ ክፍሎችን ይዟል።

ከአውሮፓ በመጡ አምነበርድ የተሰሩ ደረጃዎቹና በአሰራሩ ከኢየሩሳሌም ውስጥ በወቅቱ ከሚደነቁት ሕንፃዎች አንዱ ነበር።

የኢትዮጵያን ባንዲራ በታቀፈ አንበሳና በዘውዱ ዙሪያ፡-

ሞአ፡ አንበሳ፡ ዘላምነገደ፡ ይሁዳ፡፡

ዘውዲቱ፡ ምኒልክ፡ ንግሥተ፡ ኢትዮጵያ፡፡

፲፱፻፳ ዓ.ም፡፡

ተብሎ ሕንፃው ፊትለፊት ያለውን ጽሑፍና ለእል ለማሳየትና ሌሎች የኢትዮጵያ ታሪኮችን ለማስተማር፤ አስጎብኚ ድርጅቶች ኢየሩሳሌም ውስጥ ካሉት ታሪካዊ ቦታዎችን እንደ እንዱ በማለብ ከእስራኤልና ከአለም ዙሪያ ወደ ኢየሩሳሌም የመጡ ሀገር ጎብኚዎች ሲያስተምሩ ማየት የተለመደ ነው፡፡

በ1939 እ.ኤ.አ. ኢየሩሳሌም የነበረው የጣልያን ቆንሲል፤ የንግሥተ ዘውዲቱ መታሰቢያ ሕንፃ የኢትዮጵያ መንግሥት ንብረት ነበረና አሁን የጣልያን መንግሥት ኢትዮጵያን ስለሚያስተዳድር ይህ ሕንፃ የጣልያን ንጉሥ ንብረት ሆኗል ብሎ ገልጾ ነበር፡፡

በዚህ ጊዜም በተለይ ኢየሩሳሌም የነበሩ ኢትዮጵያን ከፍተኛ ተቃውሞ ያሰማሉ፡፡ አፄ ኃይለ ሥላሴ በበኩላቸው ኮፐንሀገን-ኖርዌይ የነበረ ናታን ማሪኤን (1900-82) የተባለ ዘሩ እስራኤላዊ ጠበቃ በ1939 እ.ኤ.አ. ቀጠረው ጉዳዩን እየተከታተሉና በወቅቱ ፓለስታይን (ምድረ እስራኤልን) ያስተዳድር የነበረው የብሪታንያ መንግስት ስለ ጥያቄው እያንገራገረ ባለፈ ጣልያን በ1940 እ.ኤ.አ. ናዚ-ጀርመኒን ደግፋ ሁለተኛው አለም ጦርነት ውስጥ ስትገባ የብሪታንያ ጠላት ስለሆነች ሕንፃውን ጣልያኖች ባይወስዱት ቀረ፡፡

ከዘውዲቱ ሕንፃ ትንሽ እርምጃ ርቀት ላይ ሽፍተ እስራኤል መንገድ ቁጥር-23 ላይ፡፡ የተከራየ ሕንፃና ለፊ ቅፅር አለ፡፡

ከዚሁ ሕንፃ ጋር የተያያዘ ሄለና ሃመልካ መንገድ ቁጥር-23 (መግቢያው-21) ላይ ሌላው የአቱጌ ጣይቱ መታሰቢያ ሕንፃ ሲኖር፡፡ ይህ ሕንፃ ብሪታንያ ምድረ እስራኤልን በምታስተዳደርበት ጊዜ የኢየሩሳሌም ድምፅ የሚል ራድዮ ጣቢያ እንደ ነበረና በወቅቱ ለእስራኤል ነፃነት የሚታገል ኢርጉን ፀሻ ለውሚ የሚባል ድርጅት በዐምብ ሕንፃውን አፈንድቶት የራዲዮ ስርጭት እንደተቋረጠ የሚገልፅ ፅሁፍ አጥሩ ላይ ተለጥፏል፡፡

በአሁን ለአት ይህ ሕንፃ የካል-እስራኤል (የእስራኤል ድምፅ የራዲዮ) ማለራጫ ጣቢያ ነው፡፡

ከንግሥተ ዘውዲቱ ሕንፃ ትንሽ ወረድ ብሎ ራብ-ይሆያ አድሀን መንገድ ቁጥር-59 ላይ የራስ ካባ መታሰቢያ ሕንፃ አለ፡፡

ከራስ ካባ ሕንፃ አጠገብ የነበረው መንገድ ቁጥር-24 ላይ የደጃዝማች ወልዴና የወ/ሮ በየነች መታሰቢያ ለገዳማቱ የተሰጠ ሕንፃ አለ፡፡

እንደዚሁ ከኢየሩሳሌም ውጪ በሌሎች ከተሞች በዌስት ባንክ፡- በቤተልሔም፣ በቢታንያ፣ በኢያሪኮና በዮርዳኖስ ወንዝ ዳር የኢትዮጵያ ሃይማኖታዊና ታሪካዊ ቦታዎች አሉ፡፡

በቤተልሔም

በብሉይ ኪዳን ኤፍራታ ተብላ ትጠራለች፡፡ ከኢየሩሳሌም ትንሽ ርቀት ላይ ትገኛለች፡፡

ከኢየሩሳሌም ወደ ቤተልሔም ሲኬድ ራሄል የያዕቆብን የመጨረሻ ልጅ ቢንያምን ስትወልድ ያረፈችበት መቃብር ቤት ማየት ይቻላል፡፡

ቤተልሔም የዳዊት ቤተሰቦች አገር፡ ሳሙኤል ዳዊትን የሾመበት ቦታ ናት፡፡

በ10ኛው ክፍለ ዘመን ከክርስቶስ ልደት በፊት ንጉሥ ኢዮርብአም ቤተልሔምን ይመሽጋትና የምግብ ዘይትና ወይን ማስቀመጫ አድርጓት ነበር፡፡

ቤተልሄም የሚለው ስም አመጣጥ የተለያዩ ገለፃ የተሰጠው ሊሆን ከነዚያም ውስጥ አንዱ የእብራይስጥ ትርጉም ነው፡፡

ያም ቤተልሔም (ቤተሌኤም) ማለት የዳዕ ቤት ማለት ነው፡፡

በአዲስ ኪዳን ክርስቶስ የተወለደበት ከተማ ናት፡፡

አንቺ ቤተልሔም፡ የይሁዳ ምድር፡ ከይሁዳ ገዢዎች ከቶ አታንሺም ሕዝቤን እስራኤልን የሚጠብቅ መስፍን ከአንቺ ይወጣልና፡፡

ሔሮድስ አስተዳዳሪ በነበረበት ጊዜ የሕዝብ ቆጠራ እንዲካሄድ ትእዛዝ ሰጥቶ ሁሉም ወደ ትውልድ ቦታው እንዲሄድ በታዘዘበት ጊዜ (ሉቃስ ፪፡፫-፭) ዮሴፍና ማርያም ከናዝሬት ወደ ቤተልሔም ተመልሰው፡ በቤተልሔም ውስጥ ኢየሱስ ተወለደ፡፡

የንጉሱን መወሰድ የሰማውና ከጠቢባኖቹ የፋርስ ሰዎች(ሰባ ስገሎች) ስለተወሰደው ንጉሥ መረጃ ያላገኘው ሔሮድስ ኢየሱስን ለማጥፋት ከሁለት አመት በታች የሆኑ ሕፃናት እንዲገደሉ ትእዛዝ ሰጥቶ ነበር (ማቴዎስ ፪፡፩-፲፰)፡፡

ነገር ግን ዮሴፍ ሕፃኑ ክርስቶስንና እናቱን ይዞ በሌሊት ወደ ግብፅ ሸሸት ሄደ፡፡ ከግብፅ ሲመለሱ ወደ ገሊላ ግዛት ወደ ናዝሬት ስለ ሄዱ ኢየሱስ በናዝሬት አደገ፡፡

ቤተልሔም ውስጥ ከጎልጎታ ቀጥሎ በእስራሩ የሚደነቀውና በሃይማኖታዊ ትርጉሙ የሚደነቀው የልደቱ ቤተክርስቲያን እሰ፡፡ የተሰራውም ኢየሱስ የተወለደበት ግርግም ላይ ነው፡፡

በዚህም የተነሳ ቤተልሔም የበርካታ ምእመናን መስሐብና የገዳማት ማእከል ሆናለች፡፡ ይሄንን ቤተክርስቲያን ለመቆጣጠር በመስቀላውያንና በእስላሞች መሃል ተደጋጋሚ ጦርነት ተደርጎ በተራ በተራ ተቆጣጥረውታል፡፡

የዚህን ትልቅ ቤተክርስቲያን ትንሽ በር ተጎንብሶ ከተገባ በኋላ ፊት ለፊት መቀደሻው ቦታ ይታያል፡፡

ዋናው መግቢያ በር ትንሽና ተጎንብሶ እንዲገባ ሆኖ ለተሰራበት የተለያዩ ምክንያቶች ተሰጥተዋል፡፡ እንደኛው በፈረስ እንዳይገባበት ተብሎ ነው ይባላል፡፡ ሁለተኛው በጥንት ዘመን እስላሞች ቤተልሔምን በሚያስተዳድሩበት ዘመን፤ እስላሞች ገዢዎች ክርስቲያኖች እንግዳ እንደሆኑ ለማሳየት ተብሎ የተሰራ ነው

ሲባል፡ ሶስተኛው ክርስቲያኖችን ከጎረቤት ጠላቶቻቸው ለመከላከል የሚል ነው፡፡

እዚያው ቤተክርስቲያን ውስጥ ከመቀደሻው ቦታ ስር ወዳለው ዋሻ የሚወስዱ በግራና በቀኝ ያሉ ደረጃዎች እሱ፡፡ ይህ ዋሻ ኢየሱስ ከተወለደ በኋላ የተኛበትን ግርግም ይዟል፡፡

እንዲሁም ሄሮድ ላስፈጃቸው ልጆች መታሰቢያና ለዮሴፍ መልእክ ወደ ግብፅ እንዲሸሽ የተገለጠለት ቦታ ላይ ያሉ ቤተክርስቲያኖች አሉ፡፡

ስማሪያውያን በ529 እ.ኤ.አ. ያምፁና በወቅቱ እገራቱን ያስተዳድሩ የነበሩት ቢዛንቲኖች ቤተልሔምን በወረሩ ጊዜ የልደቱ ቤተክርስቲያን ተጎድቶ ነበር፡፡

በ614 እ.ኤ.አ. ፋርሶች እገራቱን ሲወሩና ጎልጎታን ሲያቃጥሉ የልደቱን ቤተክርስቲያን ግን ሳይነኩት ቀሩ፡፡ ለዚህም የተሰጠው ምክንያት የኢየሱስን መወሰድ ስምተው የመጡትን ስባስገሎች እስታውሰው ነው የሚል ነው፡፡

በ15ኛው ክፍለ ዘመን የመስቀላውያን ጠንካራ ምሽግነቷና እነሱ በሰሯቸው ማማዎቿ ትታወቅ ነበር፡፡ አቶማን ቱርኮች ሲቆጣጠሯት የታዋቂነት ምልክት ሆነው የነበሩት መስቀላውያን የሰሩትን ምሽግ ያፈርሱትና ታወቂነቷ ቀንሶ ነበር፡፡

ከአቶማን ቱርኮች በኋላ በብሪታንያ አስተዳደር ስር ትሆናለች ከዚያም በ1948 እ.ኤ.አ. እዲሱ የእስራኤል መንግስት ሲመሰረትና የአካባቢው ሀገሮች አዲስ የተመሰረተውን የእስራኤልን መንግስት ሲወሩ፤ የየዮርዳኖስ አስተዳደር ከሌሎች የዮርዳኖስ ወንዝ የምዕራብ ዳርቻ (ዌስት ባንክ) ከተሞች ጋር ይዟት ነበር፡፡

በ1967 የአረብና የእስራኤል ጦርነት (በስድስቱ ቀን ጦርነት) ከሌሎች የዌስት ባንክ ከተሞች ጋር በእስራኤል አስተዳደር ስር ሆነች፡፡

አስሎ-ኖርዌይ ላይ በተደረገው ስምምነት መሰረት በጥር 21 1995 እ.ኤ.አ. ሰፍልስጥኤም አስተዳደር የእስራኤል መንግስት ሰጣት፡፡ የቤተልሔም በፍልስጥኤሞች ስር መሆን ለክርስቲያኖች አስቸጋሪ

ሁኔታ ይፈጥራል በማለት ከተለያዩ አገሮች የመጡ ክርስቲያኖች በወቅቱ ቤተልሔም ውስጥ የተቃውሞ ሰልፍ አድርገው ነበር። እንደተሰጋውም አልቀረም ቤተልሔም ከዚያ ወዲህ ሀይማኖታዊ፣ ኢኮኖሚና የፀጥታ ችግር ደርሶባታል።

በቤተልሔም የሚኖሩትን አብዛኛዎቹን የአረብ ክርስቲያኖች ለመወከል ተብሎ የከተማዋ የአስተዳደር፣ የጥበቃና የፓለቲካ ሀላፊዎችን ክርስቲያኖች የመሾም የቆየ ልምድን ተሰርዞ በፍልስጥኤም ነፃ አውጪ ድርጅት የፓለቲካ ፓርቲ መሪዎች ተተክተዋል።

የከተማዋን በርካታ ክርስቲያኖች ለመወከል፣ የቤተልሔም የከተማ ምክርቤት 9 ክርስቲያን 2 እስላም የነበረውን፣ ሃምሳ በመቶ(50%) ሃምሳ በመቶ(50%) እንዲሆኑ ተደርጓል።

የግሪክ ኦርቶዶክስ ገዳም የነበረው የአረፋት የቤተልሔም መቀመጫ እንዲሆን ተወስኗል።

የአክራሪ እስልምና ተከታዮች መሰብሰቢያ ስለሆነች ክርስቲያኖችን ማስፈራራት የተለመደ ሆኗል።

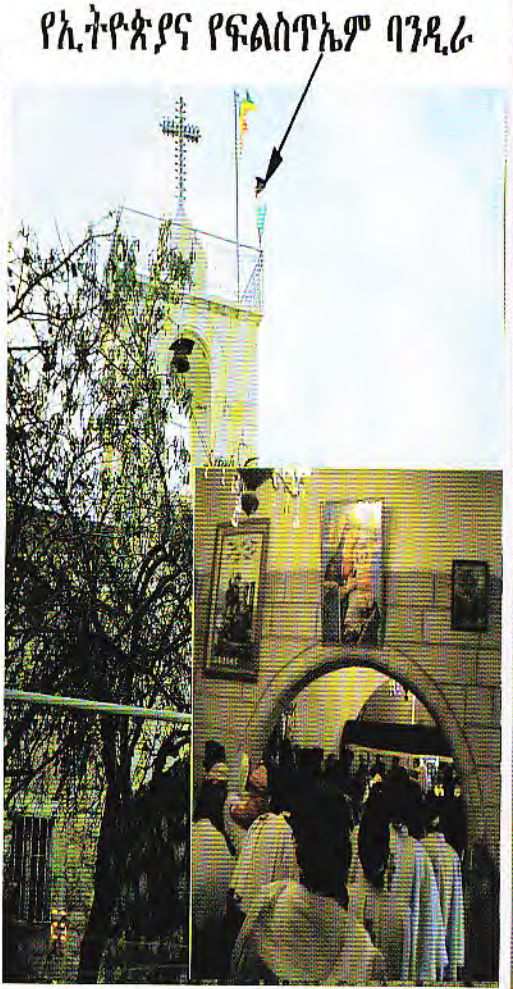
ፋታሆና ታንዚም የሚባሉ የፍልስጥኤም ደፈጣ ተዋጊዎች ወደ እስራኤል መኖሪያዎች ላይ ለመተኮስ ሲፈልጉ መጠለያ የሚያደርጉት ቤተክርስቲያኖችን ነው። ለነሱ ተኩስ መልስ የእስራኤል የመከላከያ ሐይል የሚተኮሰው የሚያርፈው ቤተክርስቲያን ላይ ስለሆነ ጉዳት ደርሷል።

ይሄው ሁኔታ ቀጥሎ እያለ፣ ከሩቅ በመሆን የተኩስ መልስ ከመስጠት ፋንታ የእስራኤል የታንክኛ ጦር ወደ ቤተልሔም ሲገባ በግምት 200 የሚሆኑ ፍልስጥኤሞችና 13 የእስራኤል መንግስት ቀንደኛ ሽብር ፈጠሪዎች የምትላቸው ፍልስጥኤሞችን ጨምሮ፣ ሚያዝያ/2002 እ.ኤ.አ. የልደቱ ቤተክርስቲያን ውስጥ በመግባት ይሸሸጋሉ።

ቤተክርስቲያኑ ፊት ለፊት ያለ ሂሳብ ክፍሎች ያሉት የገዳሙ ሕንፃ

የኢትዮጵያና የፍልስጥኤም ባንዲራ

የቅዱስ በአለወልድ ቤተክርስቲያን በቤተልሔም ከተማ

በአስራሌል የመከላከያ ኃይልና በመሸጉት ሰዎች መሀል በሚደረግ ጦርነት ቤተክርስቲያኑ ይጎዳል ተብሎ ተፈርቶ ነበር። ነገር ግን በአለም ላይ የታወቁ በርካታ ሀይማኖት መሪዎችና ሀገር መሪዎች አደራዳሪነት ከ5 ሳምንታት በኋላ ግንቦት 10/2002 እ.ኤ.አ. ፍጥጫው ያበቃል። በድርድሩ መሰረት 13 የአስራሌል መንግስት ቀንደኛ ሽብር ፈጠራዎች የምትላቸው ወደ ቆጵሮስ እንዲሰደዱ ይደረጋል። የቀሩት ወደ መጠባቸው ቦታዎች ይመለሱና የአስራሌል የመከላከያ ኃይል ቤተልሔምን ለቆ ወጥቷል።

በዚህ ወቅት በሁለቱ ወገኖች መሀል በተደረገ የተኩስ ልውውጥ የቤተክርስቲያኑ ደውል ደዋይና የፅዳት ስራተኛ ተገድለዋል። ቤተክርስቲያኑ መስኮቶች ከመለበራቸው ውጪ እንደተፈራው ከፍተኛ ጉዳት ባደረርለም፤ ከአምስት ሳምንታት በላይ ወደ 200 ሰው መመሸጊያ የሆነው ቤተክርስቲያን በጣም ቆሽሾ ነበር።

በተጨማሪ የጥንታዊ እቃዎችንና ከሃይማኖት ጋር የተያያዙ እቃዎች ለጎብኚዎችና ተሳላሚዎች በመሸጥ የሚገኘው ገቢ በተፈጠሩት ችግሮች ምክንያት በጣም ቀንሷል።

በነዚህም ምክንያቶች ነዋሪ የነበሩ የክርስቲያን እረቦች ቤተልሔምን አየለቀቁ፤ በ1990 እ.ኤ.አ. ሰልሳ በመቶ(60%) የነበረው የክርስቲያኑ ቁጥር በ2001 እ.ኤ.አ. ሃያ በመቶ(20%) ሆኗል።^[2]

እነዚህን የመለሉ ታሪኮች ባለት የቤተልሔም ከተማ የኢትዮጵያ ጅርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተክርስቲያን ክልደቱ ቤተክርስቲያን አጠገብ በ1912 እ.ኤ.አ. የተመሰረተ ደብረ ለላም ኢየሱስ ገዳማና የቅዱስ በአለወልድ ቤተክርስቲያን አላት። እንዲሁም በገዳሙ ስር ለከራይ ተብሎ የተሰራ ባለ ብዙ የአልጋ ክፍሎች ሕንፃ አጠገቡ ይገኛል።

በቢታንያ

በቢታንያ ከደብረ ዘይት ተራራ በስተምስራቅ ትገኛለች። የማርያም የማርታና የአላዛር መኖሪያ የነበረች ሲሆን። በዚች ከተማ ነው ኢየሱስ እልአዛርን ከሞት ያስነሳው። በዚህም ምክንያት ቢታንያ በሚለው ስም ምትክ ብዙ ጊዜ እልአዛር ተብላ የምትጠራው።

ዮሐንስ ፲፩፡፵፫-፵፬

እልአዛር ሆይ፤ ወደ ውጭ ና ብሎ ጮኸ።
የሞተውም እጆቹና እግሮቹ በመግነዝ እንደ ተገነዙ
ወጣ፤ ፊቱም በጨርቅ እንደ ተጠመጠመ ነበረ።
ኢየሱስም፡- ፍቱትና ይሂድ ተጠቅ አላቸው።

ኢየሱስ በመጨረሻው ለአት ላይ ብዙ ጊዜ እየተመላለሰ ቢታንያን ይጎበኛት ነበር።

ከአላዛር መቃብር ትንሽ ርቀት ላይ ቢታንያ ውስጥ የኢትዮጵያ ገዳም አለ።

በኢየሩሳሌም በፅርሐ ፅዮን ኮረብታ ላይ ይገኝ የነበረው የኢትዮጵያውያን የቀብር ቦታ በ1948 እ.ኤ.አ. በተደረገው ጦርነት የወታደሮች ምሽግ ከሆነ በኋላ፤ በ1956 እ.ኤ.አ. አካባቢ ቀዳማዊ እፄ ኃይለ ሥላሴ በለገሱት ፖዝብ እዚች ከተማ ውስጥ የመቃብር ቦታ በብፁዕ አቡነ ፊሊጶስ በኢየሩሳሌም የኢትዮጵያ ሊቀ ጳጳስ ተገዝቶ በግንብ እጥር ታጠረ።

በ1961 እ.ኤ.አ. የጎንደሩ ሊቀጳጳስ ለሀክምና ወደ ኢየሩሳሌም መጥተው ሲያርፉ ቦታው ላይ ተቀበሩበት። በኋላ ላይ ከ1965-1966 እ.ኤ.አ. በኢየሩሳሌም የኢትዮጵያ ሊቀ ጳጳስ በነበሩት በአቡነ ማቴዎስ አስተባባሪነት የምስክር ቅዱሳን ተክለሃይማኖትና የሰማእቱ ቅዱስ ጊዮርጊስ ገዳም ተመሰረተ።

የ
መ
ነ
ኮ
ሳ
ት

መ
ጠ
ሪ
ያ

የ
ቀ
ብ
ር

በ
ታ

ቤተክርስቲያን

የምስክር ቅዱሳን ተክለሃይማኖት እና
የሰማእቱ ቅዱስ ጊዮርጊስ ገዳም
በቢታንያ (በአልአዛር)

ከዚህ ቤተክርስቲያን ፊትለፊት በአጥር የታጠረና
ለኢትዮጵያውያን የቀብር ቦታ አለ።

በተጨማሪ ለመነኮሳት መጠሪያ ቤት እዚህ ቦታ ላይ በ2004
እ.ኤ.አ. ተሰርቶ ተጠናቅቋል።

የአስሎ ስምምነት ተብሎ በሚታወቀው የእስራኤልና
የፍልስጥኤሞች ስምምነት መሰረት ቢታንያ ከሌሎች የዊስት ባንክ
ከተሞች ጋር ለፍልስጥኤም አስተዳደር ተሰጥታለች።

ከዚያም ወዲህ እዚህ መቃብር ቦታ ላይ ብዙ ችግሮች ደርሰዋል።
የአካባቢው የፍልስጥኤም ነዳጊዎች እሬሳ አውጥተው ጥለዋል።
ለምሳሌ፡- በ2002ና በ2003 እ.ኤ.አ.።

የቀብር ጊዜ ድምፅ ከፍ ተደርጎ ስለተለቀሰ ድንጋይ
የሚወረውሩበት ጊዜም አለ።

በዮርዳኖስ ወንዝ ዳር

ኢያሱ ፫፡፲፭-፲፮

እንደ መክር ወራት ሁሉ የዮርዳኖስ እጅግ
ሞልቶ ነበርና ታቦት ተሸካሚዎች ወደ
ዮርዳኖስ ሲደርሱ፡ ታቦቱንም የተሸከሙት
የካህናቱ እግሮች በውኃው ዳር ሲጠልቁ፡
ከላይ የሚወርደው ውኃ ቆመ በጳርታን
አጠገብ ባለችው አዳም በምትባል ከተማ

በሩቅ ቆሞ በአንድ ክምር ተነሣ፡ ወደ ዓረባ
ባሕር ወደ ጨው ባሕር የሚወርደው ውኃ
ፈጽሞ ተቋረጠ፤ ሕዝቡም በኢያሪኮ
ፊትለፊት ተሻገሩ።

የኢትዮጵያ የቅድስት ሥላሴ ቤተ ክርስቲያንና ገዳም በሚገኙበት በዮርዳኖስ ወንዝ ዳርቻ፣ የጥምቀት በዓል ሲከበር።

ማቴዎስ ፫፡፲፮-፲፯

ኢየሱስም ከተጠመቀ በኋላ ወዲያው
ከውኃ ወጣ እነሆም፡ ሰማያት ተከፈቱ
የእግዚአብሔርም መንፈስ
እንደ ርግብ ሲወርድ በእርሱ
ላይም ሲመጣ አየ እነሆም፡ ድምፅ
ከሰማያት መጥቶ፡- በእርሱ ደስ
የሚለኝ የምወደው ልጄ ይህ ነው አለ።

ክርስቶስ የተጠመቀበት ቦታ ላይ በየአመቱ የጥምቀት ሥነስረዓት ይካሄዳል። ከጥምቀቱ ቦታ ትንሽ ርቀት ላይ በአሁን ሰአት አገልግሎት የማይሰጥ የኢትዮጵያ ገዳም አለ።

ቀድሞውንም ኢትዮጵያውያን መናኞች በነበሩበት ቦታ ላይ የቅድስት ሥላሴ ገዳም በእቴጌ መነን በተለገሰ ገንዘብ በ1933 እ.ኤ.አ. የርዳኖስ ወንዝ ዳርና የጥምቀቱ ቦታ ላይ ተመሰረተ።

የአዲሲቱ እስራኤል ጦር ከዮርዳኖስ መንግስት ጋር በተደረገው የ1967 እ.ኤ.አ. የስድስቱ ቀናት ጦርነት ጊዜ ይህን ቦታ ከሌላው የሀገሪቱ ክፍል ጋር ጠቅልሎታል።

በጦርነቱ ወቅት በዙሪያው ያሉት የተጠመዱ ፀረ ሰውና ፀረ ታንክ ፈንጂዎች አሁንም ስላልተነሱና እንዲሁም በ1970 እ.ኤ.አ. በፈንጂ ስለተመታ፣ የሥላሴ ቤተክርስቲያን ሆነ በአካባቢው ያሉ የሌሎች ሀገሮች ቤተክርስቲያኖችን መቅረብና ማገልገል አይቻልም።

በገዳሙ የነበረውም የሥላሴ ታቦት ወደ ኢያሪኮ ገዳም ከተዛወረ ወዲህ የሥላሴ ታቦት ወደ ዮርዳኖስ ወንዝ ዳር አልተመለሰም።

ቀደም ብሎ በተናጥል በእስራኤልና በዮርዳኖስ የሚደረገው የፈንጂ ጠረጋ ስራ በ1995 እ.ኤ.አ. በህብረት ለመስራት በተደረገው ስምምነት ላይ፣ በሚያዝያ 2003 እ.ኤ.አ. የማንሳቱ ስራ ይጠናቀቃል ተብሎ ቢታሰብም እስካሁን አልተጠናቀቀም።

ከሰላሳ ሰባት አመታት በፊት ፈንጂዎቹ ተቀምጠው ከነበረበት ቦታ ጎርፍ ስለ ጠረጋቸው፣ ሲቀመጡ በነበረበት ጊዜ ያለውን ካርታ ተከትሎ ለማንሳት አልተቻለም። እንዲሁም ላያቸው ላይ ተክሎች በቅለጥልና በአካባቢው ባለው ሀይለኛ ሙቀት ምክንያት እለ የሚሉ ሰበቦች የፈንጂዎቹን ጠረጋ አዘጋሚ እንዳደረገው ይነገራል።

ያርዴን (ዮርዳኖስ) ወንዝ ከመንፈሳዊ አገልግሎቱ ውጪ ለአካባቢው ህዝብ ከፍተኛ የውሀ ምንጭ ሲሆን በመጨረሻ፣ ወደ ያምሜላክ (ጨው ባሕር) ወይም ሎጥ ባህር ይፈሳል።

በኢያሪኮ

10000 አመታት አካባቢ እድሜ አላት በምትባለው ጥንታዊቷ ኢያሪኮ ከተማ ከባሕር ወለል በታች 400 ሜትር በመሆን ከአለም ዝቅተኛ ከሆኑት ቦታዎች አንዱ ከሎጥ ባሕር ትንሽ ርቀት በስተሰሜን ላይ ትገኛለች።

800 ሜትር አካባቢ ከባሕር ከፍታ በላይ ከምትገኘው ኢየሩሳሌም ወደ ኢያርኮ ሰሜኔድ ለው ወደ 1200 ሜትር ያህል ወደ ታች እንደ መውረድ ነው። ደግነቱ በዚህ መንድ ላይ በተወሰነ ርቀቶች ላይ ፍጥነቱ ከቁጥጥር ውጪ ለሆነ መኪና ማረፊያ ዳገት ተዘጋጅቷል።

ሰዮርዳናስ ወንዝ ስለምትቀይብና የኤልሳዕ ምንጭ የመሳለሉ ምንጮች ለላላት ዙሪያዎን ከከበባት በረሃ ጋር ለትተያይ የኢያርኮ ልምላሜ በጣም ያስደንቃል።

የኤልሳዕ ምንጭ የመውሰድ ችግር ላለባቸው ሰዎች መድሃኒት ተብሎ ለሰሚታመን ሰዎች ለፀበል ይወስዱታል።

በበሉይ ኪዳን- ኢያሱ ባፈረሰው ግንቧና ኤልሳዕ ምንጭ ስትታወቅ

ኢያሱ ፳፩-፳፩

ሕዝቡም ጮኹ፡- ካህናቱም ቀንደ መለከቱን ነፋ፡ ሕዝቡም የቀንደ መለከቱን ድምፅ በሰሙ ጊዜ ታላቅ ጩኸት ጮኹ፡- ቅጥሩም ወደቀ ሕዝቡም ሁሉ እያንዳንዱ አቅንቶ ወደ ፊቱ ወደ ከተማይቱ ወጣ፡ ከተማይቱንም ወሰዱ።

በሀዲስ ኪዳን- በተለይ በበርጤሜዎስና በዘኤዎስ ታሪክ ኢያርኮ ትታወቃለች።

ማርቆስ ፲፡፱፮-፱፪

ወደ ኢያርኮም መጡ። ከደቀ መዛሙርቱና ከብዙ ሕዝብ ጋር ከኢያርኮ ሊወጣ የጤሜዎስ ልጅ ዕውሩ በርጤሜዎስ እየለመነ በመንገድ ዳር ተቀምጦ ነበር። የናዝሬቱ ኢየሱስም እንደ ሆነ በለማ ጊዜ፡- የዳዊት ልጅ ኢየሱስ ሆይ ማረኝ እያለ ይጮህ ጀመር። ብዙዎችም ዝም እንዲል ገሠጹት እርሱ ግን፡- የዳዊት ልጅ ሆይ ማረኝ እያለ አብዝቶ ጮኸ። ኢየሱስም ቆመና፡- ጥሩት አለ። ዕውሩንም፡- አይዞህ፤ ተነሣ ይጠራሃል ብለው ጠሩት።

እርሱም እየዘለለ ተነሣና ልብሱን ጥሎ ወደ ኢየሱስ መጣ። ኢየሱስም መልሶ፡- ምን ላደርግልህ ትወዳለህ? አለው። ዕውሩም፡- መምህር ሆይ፤ እይ ዘንድ አለው። ኢየሱስም፡- ሂድ እምነትህ አድናሃል አለው። ወዲያውም አየ በመንገድም ተከተለው።

ሉቃስ ፲፱፡፩-፲

ወደ ኢያርኮም ገብቶ ያልፍ ነበር። እነሆም ዘኤዎስ የሚባል ሰው፡ እሱም የቀራጮች አለቃ ነበር፤ ባለ ጠጋም ነበር። ኢየሱስንም የትኛው እንደ ሆነ ሊያይ ይፈልግ ነበር ቁመቱም አጭር ነበርና ስለ ሕዝቡ ብዛት አቃተው። በዚያችም መንገድ ያልፍ ዘንድ አለውና ያየው ዘንድ ወደ ፊት ሮጦ በእንድ ሾላ ላይ ወጣ። ኢየሱስም ወደዚያ ሰፍራ በደረሰ ጊዜ አሻቅቦ አየና፡- ዘኤዎስ ሆይ ሃሬ በቤትህ እውል ዘንድ ይገባኛልና ፈጥነህ ውረድ አለው። ፈጥናም ወረደ በደስታም ተቀበለው። ሁሉም አይተው፡- ከጋጠአተኛ ሰው ጋር ሊውል ገባ ብለው አንጎራጉሩ። ዘኤዎስ ግን ቆሞ ጌታን፡- ጌታ ሆይ ካለኝ ሁሉ እኩሌታውን ለድሆች

እሰጣለሁ ማንንም በሐሰት ከሰሼ እንደ ሆነሁ በአራት እጥፍ እመልሳለሁ አለው። ኢየሱስም፡- እርሱ ደግሞ የአብርሃም ልጅ ነውና ሃሬ ለዚህ ቤት መዳን ሆኖለታል የለው ልጅ የጠፋውን ሊፈልግና ሊያድን መጥቶአልና አለው።

ይሄንን የመለሰ ታሪክ ባላት የኢያርኮ ከተማ ውስጥ በ1920 እ.ኤ.አ. ወ/ሮ አማረች ዋለሉ ገዝተውት የነበረ መሬት ላይ በ1970 እ.ኤ.አ. ከዮርዳኖስ የተለደደው የቅድስት ሥላሴ ታቦት አርፎበታል። በዚህ ገዳም ውስጥ በአሁን ሰአት ሁለት መነኮሳቶች ይኖራሉ።

በተጨማሪ ከገዳሙ አጥር ጋር የተያያዘ ያፌ መንገድ ቁጥር-4/37 ላይ ያለ፣ ገዳሙ አከራይቶት በቁልፍ የተያዙ ክፍሎች ያሉት ሕንፃ አለ።

ኢያሪኮ ውስጥ ከኢትዮጵያ ገዳም አጥር ጋር የተያያዘ የገዳሙ ሕንፃ።

ምዕራፍ ሁለት - የዴረሰ-ልጣን ችግሮች፥ የችግሮቹ ውጤቶችና የመፍትሄ አማራጮች

የአሁኑ ዴረሰ-ልጣን ማለት የሚካኤል ቤተክርስቲያንና የአርባቱ እንስሳት/መድኃኔ ዓለም/ ቤተክርስቲያን፥ የኢትዮጵያ መካከላት መኖሪያ ጎጆዎችን የያዘ፥ ከጎልጎታ ጋር በግንብ የተያያዘ፥ የእሌኒ ቤተክርስቲያን ላይ ያለና ሶስት በሮች ያሉት ቅጥር ግቢ ሲሆን ብዙ ችግሮች ያሉበት ቦታና መፍትሄ የሚያሻው ቦታ ነው።

ዋናው ችግር፡- ኢትዮጵያውያን ባለሙያዎች፥ በተለይ የሕግና የዲፕሎማሲ ባለሙያዎችና የሚመለከታቸው የመንግሥት ተወካዮች መፍትሄ ለመፈለግ በቂ ጥረት አለማድረጋቸው ነው።

የችግሮቹ ውጤቶቹም፡- ዴረሰ-ልጣን ሙሉ ለሙሉ የኢትዮጵያውያን አለመሆንና ለመካከላቸውና ለቦታው ተገቢ የሆኑ ቤቶች መስራት አለመቻል ብቻ ሳይሆን፥ ተስፋፋቸው ሊፈርሱ ያሉትን አብያተክርስቲያናት፥ ዋሻ የመሰሉ ቤቶችና መፀዳጃ ቦታዎችን ማደስ አለመቻል ናቸው።

አማራጭ መፍትሄዎች፡-

አንድ- የተሟሉ የዴረሰ-ልጣንን የባለቤትነት ማስረጃዎች ይዞ ፍርድ ቤት መቅረብ።

ሁለተኛ- ከኮፕቶች ጋር ስምምነት መፍጠርና ዴረሰ-ልጣንን ማስተካከል።

ሶስተኛ- ከእስራኤል መንግስት ጋር በመግባባትም ሆነ ጫና በማድረግ በስታተስ ኮ መሰረት ዴረሰ-ልጣን እንዲስተካከል ማድረግ ነው።

የዴረሰ-ልጣን ችግር ከተጀመረ በኋላ አያሩሳሌምን ያስተዳደሩ የተለያዩ ሀይሎች ችግሩን ስታተስ ኮ በሚል መተዳደሪያ ደንብ በማስታመም እስካሁን አላበቃም።

ስታተስ ኮ ማለት ምንድነው? ለምንድነው ይህ ቦታ ለኢትዮጵያውያን ሙሉ በሙሉ የሚገባው?

ሰኢትዮጵያውያን የሚገባ ከሆነ ለምንድነው ማደስና መገንባት የማይችሉት?

የዴረሰላጣንን ችግር ለመፍታት ለምንድነው አሁን ጥሩ ወቅት ነው የሚባለው?

የቅድስት ሀገር ስታተስ ከ ማለት፡- ይዞታዎች እንዳይቀየሩና እንዳሉ እንዲቀጠሉ ማለት ነው።

ስታተስ ከ ቀድሞ የነበሩ የአስተዳደሮችን ታሪክና የቤተክርስቲያን መከፋፈል ታሪክ ተከትሎ የመጣ በቅድስት ሀገር ያሉ የቅዱሳን ቦታዎች መተዳደሪያ ደንብ ነው።

ስታተስ ከ መምጣት ዋና ዋናዎቹ ምክንያቶች፡- ለአስራ ሶስት ክፍለ ዘመናት ያህል የክርስቲና ቦታዎች ክርስቲያን ባልሆኑ ኃይሎች ስር መሆናቸውና ቅዱሳን ቦታዎችን የተመለከቱ ጉዳዮች በውስታዎች፣ በዲፕሎማሲያዊ ጫናና በሌሎች ጫናዎች የሚገኙ በመሆናቸው። እንዲሁም ቤተክርስቲያን የተከፋፈለች መሆኗን ነው።

በዚህም የተነሳ ቅዱሳን ቦታዎች የፋክክር፣ የጥላቻ፣ የውጪ ኃይሎች ጣልቃ ገብነት፣ የፖለቲካ መድረክና የአለም አቀፍ ግጭት ምክንያት ሆነዋል።

ክርስቲና በተጀመረ በመጀመሪያዎች ቀናት ቤተክርስቲያን አንድ ስትሆን አልተከፋፈለችም ነበር። በዚያን ጊዜ በሶስት ፓትርያርኮች ትተዳደር ነበር። በሮም፣ በአንዶኪያና በአስክንድርያ። በዚያን ጊዜ ኢየሩሳሌም በአንዶኪያ አስተዳደር ስር ነበረች።

በዚህ ሁኔታ እንዳሉ ኮንስታንቲን ክርስትናን የሮም ግዛት ብሔራዊ ሃይማኖት ያደርግና ጎልጎታ ቤተክርስቲያንን አሰራ።

በኬሌዊዶን ጉባኤ ላይ ቤተክርስቲያን ምስራቅና ምዕራብ ቤተክርስቲያን ተብላ ተከፋፈለች። በዚህ በኬሌዊዶን ጉባኤ ላይ ኢየሩሳሌም አምስተኛው ፓትርያርክ ሆና ነበር።

በዚህ ጊዜም ኢየሩሳሌም ውስጥ አንድ ፓትርያርክ ሲኖር ያም የኦርቶዶክስ ፓትርያርክ ነበር። እንደዚያም ቤተክርስቲያን

ተከፋፋ ጎልጎታ ውስጥ ክርስቲያኖች በስምምነት ይኖሩ ነበር። ይሄ ስምምነት መሰቀላውያን ጦረኞች እስከሚመጡ ድረስ ቀጥሎ ነበር።

መሰቀላውያን ቅድስት ሀገርን በሚያስተዳድሩበት ጊዜ የላቲን (የካቶሊክ) ቤተክርስቲያን በቅዱሳን ቦታዎች ላይ ስልጣናቸውን አጠናክረው ነበር። በዚህ ጊዜ የተገፉት የኦርቶዶክስ ፓትርያርክ ወደ ኮንስታንቲኖፖል ሄደው ተቀምጠው ነበር።

በተጨማሪ በተለያዩ አብያተክርስቲያናት መሀል በ1438 እ.አ.አ. በፍሎረንስ ጉባኤ ላይ ስምምነት ሳይደረስ መቅረትና በአራተኛው የመስቀላውያን ዘመቻ ጊዜ፣ መስቀላውያን ጦረኞች ሊዋጉ የተነሱትን እስላሞች ትተው የምስራቁን ቤተክርስቲያን ካጠቁ በኋላ በጎልጎታና በቅዱሳን ቦታዎች የሚደረገው ሽኩቻ ተጀመረ።

ከ1517 እ.አ.አ. ጀምሮ ቅድስት ሀገርን የሚያስተዳድረው የኦቶማን ቱርክ ከሚዋጋቸው የምዕራብ ሀገሮች የሚከተሏቸው የላቲን አብያተ ክርስቲያናት ይልቅ ስኦራቶዶክስ አብያተ ክርስቲያናት፣ ቅዱሳን ቦታዎችን ቅድሚያ ሰጠ።

ይሄም ሁኔታ በላቲኖች ክፍል ቅሬታ ፈጥሮ ፈረንሳይ የምዕራብ አብያተ ክርስቲያናትን ወክላ መከራከር ስትጀምር፣ ሩሶያም ኦርቶዶክስን ወክላ መከራከር ጀመረች።

በ1604፣ በ1673፣ በ1740 እ.አ.አ. በፈረንሳይ መሪነት በኦቶማን ስር ያሉ ካቶሊኮችና ሌሎች ሕዝቦች የመብት ነፃነት ስምምነት የኦቶማን ቱርክ አውሮፓ ውስጥ እንዲፈርም በተገደበት ወቅት። ላቲኖች ይሄን አጋጣሚ ተጠቅመው ጎልጎታና ቤተልሔም ውስጥ ያለውን የልደት ቤተክርስቲያንና በድንግል ማርያም ቤተክርስቲያን ውስጥ ቀድሞ አጥተውት የነበረው መብታቸው እንዲመለስላቸው አድርገው ነበር።

ምዕራባውያን መንግሥታት እርስስ በርስ ሲጣሉ ፋታ ያገኘው የኦቶማን ቱርክ አስተዳደር በ1757 እ.አ.አ. ኦርቶዶክሶችን የሚደግፍ ሱልጣናዊ ውሳኔ አወጣ።

ከዚያም አውሮፓ በናፖሊዮን ጦርነት በምትታመስበት ጊዜ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን በነዚህ ቦታዎች ላይ ይበልጥ እየተጠናከረ ሄዶ ነበር።

በ1850 እ.አ.አ. የኦቶማን አስተዳደር በተዳከመበት ወቅት የካቶሊክ አስተዳደር የነበሩት የሳርዲኒያ፣ የቤልጅየም፣ የስፔንና የአስተርያ አብያተ ክርስቲያናት፣ ጎልጎታና ቤተልሔም ውስጥ ያለው የልደት ቤተክርስቲያን እንዲሁም የድንግል ማርያም ቤተክርስቲያን በ1757 እ.አ.አ. ላይ ወጥቶ የነበረው ሉልጣናዊ ትዛዝ ከመውጣቱ በፊት እንደነበሩበት እንዲመለሱ ጠየቁ።

በዚህን ጊዜ የሩስያው ንጉሥ ኦርቶዶክሶችን በመወከል ተቃውሞውን ሲገልፅ፣ በወቅቱ የነበረው የኦቶማን ሰልጣን አብዱል መጂድ በበኩሉ ሁኔታዎችን ያስጠናና ይዞታዎች እንዳይቀየሩና እንዳሉ እንዲቀጠሉ ወይም *ስታቲቦ ኮ (status quo)* እንዲጠበቅ በ1852 እ.አ.አ. አወጀ።^[4]

ይህ ክርክር ተባብሶ የክሬሚያ ጦርነት ተደርጓል። ከክሬሚያ ጦርነት በኋላ ሩሲያን ጨምሮ በፓሪስ በተደረገው ስምምነት ላይ *ስታቲቦ ኮ* እንዲከበር ተስማሙ።

በ1878 እ.አ.አ. ከሩስያና ቱርክ ጦርነት በኋላ በተደረገው ስምምነት ላይ በዋና ዋናዎቹ መንግስታት ስምምነት ላይኖር *ስታቲቦ ኮ* እንዳይቀየር ተስማምተው *ስታቲቦ ኮ* አለማቀፋዊነት አግኝተዋል።

በእንደዚህ አለመስማማት ላይ እንዳሉ የእንደኛው አለም ጦርነት ይነሳና የብሪታንያ አስተዳደር የኦቶማን አስተዳደርን ተክቶ ቅዱሳን ቦታዎችን በ1917 እ.አ.አ. ማስተዳደር ሲጀምር፣ የብሪታንያ አስተዳደር በቅዱሳን ቦታዎች የሚነሱ አስመግባባቶችን የሚጻኝ ኮምሽን በ1923 እ.አ.አ. አቋቁሞ ነገር ግን ሳይገፋበት ቀርቷል።

ከብሪታንያ ቀጥለው እነዚህን ቅዱሳን ቦታዎችን ያስተዳደሩት የዮርዳኖስ ንጉሳዊ አስተዳደርና የአዲሲቱ እስራኤል መንግስት *ስታቲቦ ኮ* እንዲቀጥል ስላደረጉ። በአሁኑ ክፍለ ዘመን እነዚህና ሌሎች ቅዱሳን ቦታዎች የሚተዳደሩት

ከ1757 እ.አ.አ. *ስታቲቦ ኮ* ጋር የሚገናኘው በ1852 እ.አ.አ. ከዚያም በቀጠለው በ1878 እ.አ.አ. የቅዱሳን ቦታዎች ይዞታ መስረት ነው።

ስታቲቦ ኮ (status quo) ከወጣ በኋላም በሌሎች አብያተ-ክርስቲያናት መሀል ለሚነሳ ክርክርም ተግባራዊ ሆኗል። ለምሳሌ በግሪክና በአርመን አብያተ ክርስቲያናት መሀል ጎልጎታ ውስጥ በነበረ ቦታ ላይ ለተነሳ ክርክር። በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያንና በኮፕት ቤተክርስቲያን መሀል ዴርሡልጣንን በተመለከተ ስተነሱ ክርክሮች ፍርድ የሚሰጠው በዚህ *ስታቲቦ ኮ* ነው።

ከዚህ ሌላ ይሄ መተዳደሪያ ትዛዝ የትኛው የጎልጎታ ክፍል ስየትኛው ቤተክርስቲያን እንደሚገባና ጎልጎታ ውስጥ ስለሚደረጉ ሰውጦች ይገልጻል። አንዳንዴ በርከት ያሉ አብያተ ክርስቲያኖች የጎልጎታን ክፍል ለመጠቀም በሚፈልጉ ጊዜም ቅደም ተከተል ያወጣል።

ይሄ ለጎልጎታ የወጣ አለራር፣ በብሪታንያ አስተዳደር ሌሎች አከራካሪ የሆኑ የክርስትና፣ የአይሁድና የእስልምና ቅዱሳን ቦታዎች መተዳደሪያ ደንብ ሆኗል። ለምሳሌ፡- በአይሁዶችና በእስላሞች መሀል ይገባናል በሚል ጭቅጭቅ ፈጥሮ ያለው *ኮቴለ መአረሺ* (የቤተ መቅደሱ አጥር የምእራቡ ግንብ) አንዱ ነው።

በአጭሩ ደንቡ፡- ሁሉም የያዙትን ቦታ ሳይጨምሩ ሳይቀንሱ ይዘው ይቀመጡ የሚል ትክክለኛ ሲኖረው። በሌላ በኩል ደግሞ፣ ይህ ነገሮች ባለቤት እንዲቆይ የሚያዝ ህግ፣ ስለ አንድ ቦታ ይመሰክተናል የሚሉ ቡድኖች እስከተሰማሙ ድረስ ቦታውን ማሻሻል ይፈቅዳል።

ማለት፡-ኢትዮጵያውያንና ኮፕቶች መነኮሳት ከተስማሙ ዴርሡልጣንን ማስተካከል ይቻላል።

ለምሳሌ፡- የ2000 እ.አ.አ. መከበሪያ በእል ላይ በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን በኩል ለጎልጎታ ቤተክርስቲያን የድንገተኛ አደጋ መውጫ በር ለመስራት በእስራኤል መንግስት አስተባባሪነት በሚመለከታቸው አብያተ ክርስቲያኖች መሪዎች የተደረገው ስምምነት ለዚህ አንድ ምሳሌ ነው። በኋላ ግን ኢትዮጵያ ስላልተስማማች የታቀደው በር ሳይስራ ቀርቷል።

በተጨማሪ ይህ ደንብ ቦታው ይገባል የሚሉ ቡድኖች ካልተሰማሙና በሰውና በንብረት ላይ አደጋ የሚያደርስ ሁኔታ ከተፈጠረ፤ እድሳትም ሆነ አዲስ ግንባታ መስራት ያለበት እንኚህን ቦታዎች የሚያስተዳድረው ኃይል ነው ይላል።

በዚህ መስረት ስታተስ ኮን እንዲቀጥል እንስማማለን ያሉ ቅዱሳን ቦታዎችን የሚያስተዳድሩ መንግስታት (ለምሳሌ፡- የአዲሲቷ አስራኤል አስተዳደር) እንኚህን ቦታዎች በአደጋ ላይ ሲሆኑ (ለምሳሌ፡- ዴርሡልጣን አሁን ባለበት ሁኔታ) በቃላቸው መስረት የመጠገን ግዴታ እሰባቸው።

"In the parts in dispute nothing is allowed to be done in the way of innovation or repair by any party. In the case of end urgent matter the work has to be carried out by the Government or the local authority, and the question of payment is left in suspense. The Government in this respect are equally bound by the Status Quo" [4]

እስከ አሁን እንደታየው ግን እነዚህን ቦታዎች ያስተዳደሩ መንግስታት ጥገና ወይም አስፈላጊ ጥበቃ የማያደርጉት፤ የዲፕሎማሲ ወይም ሌላ አይነት ጥቅም ሊያገኙበት ወይም ከአንዱ ወገን በቂ ጥረት ሲደረግ ነው።

ለመሆኑ ኮፕቶች እንማናቸው?

ኮፕት ማለት የግብፅ ክርስቲያኖችና የጥንታዊት ግብፅ ቋንቋ ማለት ነው። እንዲሁም ከዚህ ሃይማኖት ጋር የተያያዙ የለንጥበብና የሕንፃ አሰራርን ይገልጻል።

ኮፕት የሚለው ቃል- አንደ ሊኦጎይክሎፒዲያ ከፕቲካ- ኢጂብተስ ከሚለው ቃል ሲመጣ ኢጂብተስ በበኩሉ የመጣው ከሂካፕታ ነው። ሂካፕታ የሚፈሉ የጥንታዊት ግብፅ የመጀመሪያ ዋና ከተማ መጠሪያዎች ውስጥ አንዱ ነው።

የኮፕት ቤተክርስቲያን በሮማው ቂሳር ኔሮ ጊዜ በአነደኛው ክፍለ ዘመን በቅዱስ ማርቆስ ተመስረተ። የኒቂያ ሃይማኖት አበው የተዘጋጀው በቅዱስ አትናቲዎስ (ከ327-333 እ.ኤ.አ) ሲሆን የእሌክሳንድሪያ ጳጳስ በነበሩት ወቅት ነው። ኮፕቶች ክርስትናን ከቢጽሐሳውያን (ከግኖስቲክ) አማኞች ለመጠበቅ ትልቅ አስተዋፅኦ አድርገዋል።

የእስክንድርያ የክርስትና ትምህርት ቤት ጥንታዊና በዓለም የታወቀ ትምህርት ቤት ሲሆን፤ ብዙ የታወቁ ጳጳሶች ያፈራ ትምህርት ቤት ነው።

የኮፕት መነኩሴዎች የገዳም ምንኩስናን በማስፋፋታቸው ይታወቃሉ። ኮፕቶች በሮምና ሎሎች ግብፅን ባስተዳደሩ ባለድ ወራሪ መሪዎችና በ451 እ.ኤ.አ በተካሄደው የኬልዊዶን ጉባኤ ምክንያት ተሰቃይተዋል።

እስላሞች ግብፅን በ641 እ.ኤ.አ ሲወሩ ኮፕቶች “ገዝያ” (Gezya) የተባለ ልዩ ክፍያ እንዲከፍሉና የተጠባቂነት መብት እንዲያገኙ ይፈቀድላቸዋል። ይሄንን መክፈል የማይችሉ ወይም አስልምናን ለማይከተሉ የመጠበቅ መብት አይኖራቸውም። ማለት፡- ቢበደሉ የወቅቱ የእስልምና እስተዳደር ፍርድ አይለጣቸውም ነበር።

በ11ኛው ክፍለ ዘመን መጨረሻ ላይ ግማሽ ኮፕትና ግማሽ አረብኛ የሆነ ሃይማኖታዊ ፅሁፍ እስከ ወጣ ድረስ ኮፕት የሀገሩ ቋንቋ ነበር። በ13ኛው ክፍለ ዘመን መፃሕፍቶች ሙሉ በሙሉ በአረብኛ መፃፍ ከተጀመረ በኋላም ኮፕት በአብዛኛው መገልገያ ቋንቋ ነበር። አሁንም ቢሆን ኮፕት የቤተክርስቲያን ቋንቋቸው ነው።

ቀስበቀለ የግብፅ የክርስትና መልክ እየተቀየረ ሂደት ኮፕቶች ከሚከፍሉት “ገዝያ” በተጨማሪ የሃይማኖት ነፃነታቸውን የሚፃረሩ ችግሮች እጋጠሟቸው። ለምሳሌ ፍርድ ቤት ምስክር መሆን አለመቻልና በአደባባይ መሸፋፈን ሲገደዱ፤ አዲስ ቤተክርስቲያን መስራትም ሆነ መጠገን፤ ውርስንና የማደግ ልጅ መብት ጉዳዮች ላይ ገደቦች ነበሩባቸው።

በ12ኛው ክፍለ ዘመን መጨረሻ ላይ ግብፅ ከአብዛኛው ክርስትና ወደ አብዛኛው አስልምናነት ተቀየረች። ኮፕቶች የበታችነት ደረጃ ይዘው አንዳንዴ ፀብ የጨመረ የአስላሞች ጥላቻ ስር ይኖሩ ነበር።

ሁኔታዎች እየተሻሻሉ ሄደው ኮፕቶች እንደተሰየ አስተዳደር ክልል መታየታቸው ቀረ።

በ1855 እ.ኤ.አ ትልቁ የኮፕት የበታችነት ምልክት “ገዝያ” ታክስ ተነስቶላቸው ኮፕቶች በግብፅ ውትድርና ውስጥ ማገልገል ጀመሩ።

በአሁኑ ጊዜ አብዛኛው ዜጋ የአስልምና ተከታይ በሆነባት በግብፅ ኮፕቶች ከአናሳ ወገን የሚመደቡና በሀይማኖታቸው የተነሳ የተሰደዩ በደሎች እየደረሱባቸው ነው።

ኮፕቶች ሰራሳቸው ይሄንን ያህል ሊቸገሩ፣ ማመን በሚችግር ሁኔታ ኢትዮጵያውያን የክርስትና ወንድሞቻቸው ላይ፣ በተለይ ዴርሰ-ልጣን ውስጥ ያሉ መነኩሴዎች ላይ ብዙ በደል አድርሰዋል።

የኮፕት ቤተክርስቲያን ሰኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ጳጳስ መላክ የጀመረችው ፍሬምናጦስ ጽጽስና ይዞ ከመጣ ጊዜ ጀምሮ ነው።

ከዚያን ጊዜ አንስቶ በአፄ ኃይለ ሥላሴ አስተባባሪነት ከእስክንድርያ ጳጳስ መላክ ቀርቶ ኢትዮጵያዊ ፓትርያርክ ብፁዕ አቡነ ባስልዮስ ወደ ግብፅ ሄደው በ1951 ዓ.ም. ሆነው እስከተሾሙ ድረስ ኢትዮጵያዊ ፓትርያርክ አልነበሩም።^[8]

አቡነ ባስልዮስ የኢትዮጵያ ፓትርያርክ ሆነው እስከተሾሙ ድረስ 112 የሚኖ የኮፕት ጳጳሶች ወደ ኢትዮጵያ ተልከዋል።

የኮፕት ፓትርያርኮች ኢትዮጵያ ውስጥ ከነበራቸው የረዥም ጊዜ ቆይታ ጋር ሊተታይ ክርስትናን ኢትዮጵያ ውስጥ ለማስፋፋት ያደረጉትን ስራ ብዙ መጥቀስ አይቻልም።

ይሄንንም የሚደግፍ ዕሁፍ በኢየሩሳሌም ዘጠነኛው የኢትዮጵያ ሊቀጳጳስ ብፁዕ አቡነ ገብርኤል፣ ዴርሁልጣን በሚል ርዕስ በ1993 ዓ.ም. በታተመ መጽሔት ውስጥ

“የኮፕት ቤተክርስቲያን ፓትርያርኮች በኢየሩሳሌም ኢትዮ-ያውያን ላይ የፈጸሙት በደል”

በሚል አርእስት ያቀረቡት ጽሁፍ እንዲህ ይላል፡-

“ ቅዱስ ፍሬምናጦስ እንዲሉ የኢትዮጵያ ሕዝብ በፊት እንዳደረገው ከራሱ ሲቃውንት መርጦ ለሽመት ብቻ ወደ እስክንድርያ መላክ ሲገባው ባልታወቀ/ባልተገለጸ/ ምክንያት ከፍሬምናጦስ በኋላ የግብጽ ዜጋ የሆነ ባእድ ሰው የኢትዮጵያ አባት/ጳጳስ/ ሆኖ ከእስክንድርያ መጣ። ከዚያም በደገነትና በአምነት በተደረገው ዝምታ የእስክንድርያ ቤተክርስቲያን ከኢትዮጵያ ሊቃውንት መካከል ጳጳሳት ሆነው እንዳይሾሙ በልዩ ልዩ ዘዴ እየተቃወሙ በሦስት መቶ እሥራ ስምንት አባቶችም እያሳበባች ሰኢትዮጵያውያን ሥልጣን ጽጽስና አይገባቸውም እያሰኘች፣ ከ1600 ዓመት በላይ የእስክንድርያ ፓትርያርክ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን የበላይ አባት/ፓትርያርክ/ ሆኖ ኖረ። የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያንም ለረዥም ዓመታት በእስክንድርያ ቤተክርስቲያን ፓትርያርክ ስር ኖረች፣ የኮፕት/የእስክንድርያ/ ፓትርያርኮች ሰኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን የሰጡት ጥቅም በታሪክ አልተመዘገበም። ስላማ ከሣቱ ብርሃን ተብሎ ከተጠራው ከፍሬምናጦስ በኋላ ከእስክንድርያ/ከኮፕት/ በየጊዜው ወደ ኢትዮጵያ የተላኩት ጳጳሳት በሙሉ የኮፕት/የግብጽ/ ተወላጆች ነበሩ።”

ቅዱስ ፍሬምናጦስ የኦርቶዶክስ ክርስትናን አስፋፍቶና በርካታ አብያ ተክርስቲያናት አስፋፍቶ ኢትዮጵያ ውስጥ አርፏል። ቅዱስ ፍሬምናጦስ ግሪካዊ ሲሆን። የመጣውም ከሶርያ ነው።

ኮፕቶች የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን በስራቸው እንድትቆይ በማሰት፣ ኢትዮጵያውያን የራሳቸውን ጳጳስ ሊሰይሙ አይቻሉም የሚል ህግ በማውጣት ኢትዮጵያዊ ፓትርያርክ እንዳይኖር አድርገው ነበር።

“ በዚህ ምክንያት በአክሱም ዘመነ መንግሥት፣ በላስታ ዘመነ መንግሥት፣ በሸዋ ዘመነ መንግሥት ጊዜና በጎንደር ዘመነ መንግስት ጊዜ ነገሥታቱ ከእነራቸው ሊቃውንት መካከል ጳጳሳት ተመርጠው እንዲሾማላቸው በየጊዜው

አሁን ድረስ የቆየው ከኮፕቶች ጋር የተያያዘው የዴርሰ-ልጣን ችግር የተጀመረው ኢብራሂም ጄሀሪ በጥገኝነት ዴርሰ-ልጣን ገዳም ካረፈና እሱ ያመጣው፤ ቁስ ጊዮርጊስ የተባለ የኮፕቶ ካህን ከ“ኮፕቶ ክርስቲያን ማኅበር” መኖሪያ ገዳም ካስወጣቸው በኋላ እንደ ነበረ። በኢየሩሳሌም የመጀመሪያው የኢትዮጵያ ገዳማት ሲቀ ጳጳስ የነበሩት እቡን ፊልጳስ። “በነድ” በሚል አርስት በጻፉት መጽሐፍ ውስጥ እንደዚህ ገልፀውታል።

በአሥራ ሰባተኛው መቶ ዘመን ማለቂያ (፲፯፻፸) ዓ.ም. መዓልም አብራሂም (ኢብራሂም ዠሐሪ) የሚባል ግብጻዊ ሰው ስምንት አገልጋይ(ባርች) ያዞ ዴር ሥልጣን ገዳም ደርሶ ወደ መነኮሳቱ መጥቶ አባቶቹ የሃይማኖት ወንድማችሁ ነኝ በከተማው ቤት ስለ እጣሁ እባካችሁን ከአናንተ ቦታ ማረፊያ ስጡኝ አላቸውና መነኮሳቱ አጽፋቸውን ሰብሰው ጸሎት ከማድረግ በተቀር የሰውን ተንክል የማያውቁ ደጋግ መነኮሳት ነበሩና ፈቅደውለት ከገዳማቸው ገባ። መዓልም አብራሂም ዠሐሪም የተማረ ሰው ነበረና በኢየሩሳሌም ከቱርክ መንግሥት ሥራ አግኝቶ ከፍ ያለ ባለ ሥልጣን ሆነ። በመነኮሳቱም ላይ ሠለጠነና ለነሱ ተጠያቂ ነኝ እስከ ማለት ደርሶ ከቤታቸው ከፍሎ ይስሐቅ ቤይ ለሚባል ሰው በከራይ ሸጦ ወዲያው አንድ ካህን ስደዱልኝ ብሎ ወደ ግብጽ ልከ ቀሲስ ጊዮርጊስ የሚባለውን ሕጋዊ ቁስ ሳኩለትና በገዳሙ አስገባው። አብራሂም ዠሐሪም ሲያልፍም ቀሲስ ጊዮርጊስ በሱ ሥፍራ ለገዳሙ ዋና እኔ ነኝ ብሎ ተተካና እንዲያውም ከዴር ሥልጣን ገዳም ቦታ ከፍሎ ምስራቁን ለመስኮቦች ሸጠ መነኮሳቱ ግን ይህ ሁሉ ሲሆን ጥቃታቸውን የሚገልጽበት ቋንቋ ባለማወቃቸው የመጣ ግብጻዊ የኛ ጥገኞች ናቸው እያለ ያንገላታቸው ጀመር። ከዚህ የባለውን ደግሞ ፲፰፻፳ ዓ.ም. ቤቱን እናሳድስዋለንና ልቀቁ ብሎ ከነገላቸው ከመኖሪያ ቤታቸው አስወጣቸውና ከታደሰም በኋላ ተመልሰው እንዲይገቡ አደረጋቸው ዛሬ የኛ መነኮሳት ከሚገኙት ዋና ሥፍራ ውስጥ ብቻ ተወሰነው ቀሩና ዋናውን የኢትዮጵያ ገዳም ግን ግብጾች በተንክል ገብተው እስካሁን ይዘውታል። የኛ መነኮሳት ግን ሥፍራቸውን ለቀው መውደቂያ በያጡ ባሉበት ቦታ ይሸከቡ ዋሻ የመሰላለ የጭቃ ጎጆ እያበጁ መቀመጥ ግድ ሆነባቸው። እንዲሁም ሆነው በመከራና በሥቃይ ሥፍራ ሲኖሩም ፲፰፻፴፰ ዓ.ም. የወረርሽኝ (ተሰባ) በሽታ ገብቶ የኢትዮጵያን መነኮሳት እንደ ሳይቀር በሽታው ጨረሳቸውና አሁንም ግብጾች ጊዜው ረድቷቸው የገዳሙን መከፈቻ ፈጽመው እጅ አደረጉና በተላላፊ በሽታ አመካኝተው

በኢትዮጵያውያን ቤተ መዛግብት (ዕቃ ቤት) ውስጥ የነበረውን የርስት ማሰረጃ ኩሻንና (ካርታ) ቅዱሳት መጻፍት የሞላበትን ግምጃ ቤት በሙሉ በአሳት አቃጠሉት። በዚህ ጊዜ የኢየሩሳሌም ገዢ ኢብራሂም ፓሻ የምሥር ሰው በመሆኑም ደህና አጋጣሚ አገኙና የፈቃዳቸውን ለመሥራት ተመቻቸው። በዚህ ጊዜ ጀምሮ ነው ኮፕቶች ዴርሥልጣን የሚባለው ገዳም የኮፕቶች ርስት ነው አንጂ የሐበሾች አይደለም ማለትን ደፍረው ለመናገር የቻሉት።

በ1838 እ.ኤ.አ በበሽታ ምክንያት ዴርሡልጣን የነበሩ መነኮሳቶች ሲሞቱ የዴርሡልጣንና የአብያተ ክርስቲያናቱን ቁልፍ ኮፕቶች ወስደው ነበር።^[4]

ከ1831-1840 እ.ኤ.አ ኢየሩሳሌም በግብፅ አስተዳደር ስር ነበረች። ኮፕቶች ከግብጻዊው አስተዳዳሪ ላይ ፍቃድ በመጠየቅ የኢትዮጵያን መነኮሳቶች ንብረትና መፅሐፍት ቤት አቃጠሉት።^[17]

በ1840 እ.ኤ.አ. የግብፅን አስተዳደር የተካው የኦቶማን ቱርክ ኢትዮጵያውያን መነኮሳት ወደ ዴርሡልጣን እንዲመለሱ ፈቅዶ ነበር። ነገር ግን ኮፕቶች ቦታው ምን ጊዜም የእነሱ እንደነበረና ቁልፎቹን ሳይጋሩ እንደ “እንግዶች” ኢትዮጵያውያንን ሊቀበሏቸው ዝግጁ መሆናቸውን ይገልጻሉ።^[17]

በ1849-50 እ.ኤ.አ ወደ መቶ የሚሆኑ ኢትዮጵያውያን መነኮሴዎች ወደ ኢየሩሳሌም መምጣታቸውን ሳሙኤል ጎባት ይጠቅሳል። በዚሁ ጊዜም በሳሙኤል ጎባት ምክር ኢትዮጵያውያን ቁልፉን እጃቸው አስገብተው ነበር።

በ1862 እ.ኤ.አ በሁለቱም እጅ እንዳለ ሲረዱ ኮፕቶች ቁልፉን ሊቀይሩ ሲሞክሩ ኢትዮጵያኖች ይቃወማሉ። በዚህም ጊዜ የተነሳውን አለመግባባት የቱርክ ጦር ይመጣና ሁኔታውን አረጋግቶታል።

በ1890 እ.ኤ.አ ኮፕቶች የዴርሰ-ልጣንን ለሜናዊ በር ያለበትን የግንብ አጥር ሰማፍረስ ሲማክሩ ኢትዮጵያውያን አጥብቀው ተቃውመዋል። በዚህም የተነሳ ወደ ሃያ የሚሆኑ ኢትዮጵያውያን መነኮሴዎች ተጎድተው ነበር። የቱርክ ባለ ስልጣኖችም የኢትዮጵያውያን ተቃውሞ ትክክል መሆኑን ደግፈው፤ የማፍረሱን ስራ አግደው ነበር። በዚህ ጊዜም የኮፕቶች አቡን

ተንግላቱ ብለው የመድኃኔ ዓለምና የሚካሄድ አብያተክርስቲያናት ውስጥ ኢትዮጵያን መነኩሴዎችን መፀለይ ይከስክሉዋቸዋል።

ደጃዝማች መሸሻ ወርቅ በአፄ ምኒልክ ተልከው 1903 እ.ኤ.አ (በ1895 ዓ.ም.) መጥተው፤ ገዳማቱን በመወከል በርካታ ጉዳዮችን አስፈጽመዋል።^[8]

በአንደኛው አለም ጦርነት ብሪታንያ የነበረችበት ህብረት ቱርክን ከመካለኛው ምስራቅ አስወጥቶ ኢየሩሳሌምን ከ1917-1948 እ.ኤ.አ የብሪታንያ አስተዳደር ሲቆጣጠር። የኢየሩሳሌምን ስታተሰ ኮ እንደሚጠበቅ ቃል ገባ።

የብሪታንያ አስተዳደር ኢትዮጵያና ኮፕት ማስረጃ እንዲያቀርቡ ሲያዝ ኮፕቶች ከኢትዮጵያውያን ጋር በሚኖሩበት ጊዜ ለገዳሙ እደሳ የተከፈለ ደረሰኝ፤ እነሱ እንደከፈሉና ለባለቤትነታችን ምስክር ነው ብለው ሲያቀርቡ። ኢትዮጵያውያን ማስረጃ ለስተቃጠለ በወቅቱ አጥጋቢ ማስረጃ ሊያቀርቡ አልቻሉም። የብሪታንያ አስተዳደር የዴርሡልጣን ሁኔታ እንዳለ እንዲቀጥል ወሰነ።

በ1921 እ.ኤ.አ ከጥንቱ ምድረ አስራኤል ላይ ከዮርዳኖስ ወንዝ ማዶ ያለውን ምድር ዊንስተን ቸርችል ለልሉል አብደላ ኢቢን ሁሴን አልሀጂም ለጥቶት ትራንስ ጆርዳን በኋላ ላይ ዮርዳኖስ የተባለው ሀገር ተመሰረተ።^[1]

በ1947 እ.ኤ.አ ትራንስ ጆርዳን ተቆርጦስት የተረፈው የጥንቱ ምድረ አስራኤል ክፍልና በወቅቱ የፍልስጥኤም ምድር የሚባለው ቦታ፤ ለነገደ አስራኤልና ለፍልስጥኤሞች እንዲከፈል የተባበሩት መንግስታት ወሰነ።

በዚህም ጊዜ የተባበሩት መንግስታትን ውሳኔ የተቃወሙ ፍልስጥኤማውያንና የአካባቢው አረብ ሀገሮች ባደረጉት ጸረአስራኤላውያን ጦርነት ምስራቅ ኢየሩሳሌምን ጨምሮ ዊስት ባንክን ዮርዳኖስ ስትይዝ፤ የዴርሡልጣን ጉዳይም በዮርዳኖስ አስተዳደር ስር ውሎ ነበር።

በዚህን ጊዜም የዮርዳኖስ መንግስት የሚንስትሮች ጉባኤ ሰፋ ባለ መልኩ ስለ ዴርሡልጣን ጥናት አድርጎ ነበር።

በ1953 እ.ኤ.አ ኢትዮጵያንና ኮፕቶችን ዝርዝር ታሪክና ማስረጃ እንዲያቀርቡ ያዝና ሁለቱም ያቀርባሉ። ከስምንት አመታት ሰፊ ጥናትና ምክክር በኋላ የዮርዳኖስ የሚንስትሮች ምክር ቤት ሁለቱን አብያተ ክርስቲያናት ለሚያገለግሉት ነገር ግን ቁልፎቹን ለማይዙት ኢትዮጵያናች ለለማገቡ፤ ኮፕቶች ቁልፎቹን ለኢትዮጵያውያን መነኩሳት እንዲመለሱ አዝዞ ነበር። በዚህ የተነሳ ቁልፎቹ ለኢትዮጵያውያን መነኩሳት በታሕሳስ 1960 እ.ኤ.አ. ተመልሰው ነበር። በዚህ አመት ውህ ገባላቸው።

እንደ ኢትዮጵያውያን ሳይሆን የዴርሡልጣንን ጉዳይ በትጋት የሚከታተሉ ኮፕቶች በግብፅ መሪዎች አማካኝነት የዮርዳኖስ መንግስት ላይ ጫና በማድረግ፤ ኮፕቶች ማስረጃ እንዲያቀርቡ ተጨማሪ ጊዜ ለመስጠት ነው ብሎ፤ ቁልፎቹ አርባ ቀናት ኢትዮጵያውያን መነኩሳት እጅ ከቆዩ በኋላ ሰኩፕቶች እንዲመለሱ በየካቲት 1961 የዮርዳኖስ መንግስት ትእዛዝ ሰጠ።

እንደዚያው ባለበት ሁኔታ በ1966 እ.ኤ.አ. የኤሌክትሪክ መብራት እንዲገባ የዮርዳኖስ መንግስት እደረገ።

በ1967 እ.ኤ.አ የስድስቱ ቀን ጦርነት ጊዜ አስራኤል ምስራቅ ኢየሩሳሌምንና ዊስት ባንክን ከዮርዳኖስ አስተዳደር አስለቅቃ ስትይዝ፤ የቅዱሳን ቦታዎችን ስታተሰ ኮ እንደምታከብር ቃል ገባች። በዚያም መስረት የዴርሡልጣን ጉዳይ ቀደም እደነበረው ቀጠለ።።

ነገር ግን በሚያዝያ 1968 እ.ኤ.አ. ሁኔታዎች ተቀያየሩ።

ኢትዮጵያ ለሉአላዊነቷ በምትታገልበት በ1935 እ.ኤ.አ. የፋሺስት ጣልያን ወረራ ጊዜ የአፄ ኃይለ ሥላሴ “የሞፃ አንብሳ”ና የሰሰሞናዊ አስተሳብ ብዙም ትኩረት ያላሳደረውን ያህል፤ በ1959 ጠቅላይ ሚኒስትር ዳቪድ ቤንጎርዮን “ካባባዊ ስትራቴጂ” ማራመድ በሚጀምሩበት ጊዜና ኢትዮጵያ ለአስራኤል ደህንነት ጠቃሚ መሆን ስትጀምር ነበር ኢትዮጵያ በአስራኤሎች አስተሳሰብ ውስጥ ልዩ ቦታ የያዘችው።

እ.ኤ.አ በ1950ዎቹና እ.ኤ.አ በ1960ዎቹ መጀመሪያ ላይ የአስራኤል ባለሙያዎች በጠቅላላው የኢትዮጵያ ክፍል ተልከው ነበር።

ነገር ግን በሰድስቱ ቀን ጦርነት የአካባቢውን የአረብ ሀገሮች እስራኤል ድል ካደረገች ከ1967 እ.ኤ.አ. በኋላ ነበር፤ ኢትዮጵያ በእስራኤል ላይ ያላት እምነት የጨመረው።

ከ1967 እ.ኤ.አ. ጀምሮ እስራኤላውያን በሁሉም ምስጢራዊ ጉዳዮች፣ በደህንነት ክፍል፣ በፖሊስ ሐይል፣ በድንበር ጠባቂ ጦር፣ ፈጥኖ ደራሾችን በማሰልጠን፣ የጦር መኮንኖች ኮሌጆች ውስጥ በማስተማርና በተለይ በሶስተኛውና በአራተኛው ክፍለ ጦር እንዲያማክሩ ተጋብዘው ነበር።

በ1970 እ.ኤ.አ. አዲስ አበባ ያለው የእስራኤል ኤምባሲ የአገሪቱ ዋና የመቆጣጠሪያ ማእከል ከመምለሱ የተነሳ፣ የእስራኤሉ አምባሳደር ሉሪ ሉብራኒ በሳምንት አንድ ጊዜ አገሪቱ ውስጥ ምን እንደሚደረግ ለንጉሡ አስረዳለሁ እያለ በቀልድ ተናግሯል።

በኤርትራ ጉዳይ በተባበሩት መንግስታት ውሳኔ ላይ የአረብ ሃገሮችን ድምፅ ተቃውሞ በመፍራት፣ የግብፁን መሪ ጀማል አብዱል ናስር ለጀብሃ የሚሰጠውን አርዳታ በመፍራትና አጋዴንን የሚያጠቃልል ታላቋ ሶማሊያ አቋቁሙ የሚለውን የናስርን የሶማሊያን ማኅሳሳት በመፍራት። ከእስራኤል ጋር ግንኙነት ማድረግ የኢትዮጵያን ብሔራዊ ጥቅም ይጎዳል በማለት ወዳጅነቱን የሚቃወመውን በጠቅላይ ሚኒስትር አክሊሉ ሃብተወልድ የሚመራውን ቡድን አስተያየቶችና የሁለቱ አገሮች ወዳጅነት ለኢትዮጵያ ይጠቅማል በማለት ወዳጅነቱን የሚደግፈውን፣ የኤርትራ ክፍለ ሀገር አስተዳዳሪ በነበሩት በልዑል ራስ አስራተ ካሳ የሚመራውን ቡድን አስተያየቶች ለብዙ አመታት ንጉሡ ሲለሙ ቆይተው።

በ1968 እ.ኤ.አ. ሁለቱ ሀገሮች በምስጢር ወታደራዊ ሕብረት ለመመስረት ይስማማሉ።

ከንጉሡና ከእስራኤል ባለበልጣኖች ውይይት በኋላ፣ የኢትዮጵያ ልኩካን ቡድን በዚያው አመት በሚያዝያ አጋማሽ ላይ እስራኤል ውስጥ ለሳምንት ያህል ይቆይና የምስጢር ስሙ “የቡና ፕሮጀክት” የሚባል ፕሮጀክት ተነድፎ ነበር።

ያም በቀይ ባሕር ላይ የኢትዮ-እስራኤል ወታደራዊ ትብብር፣ አስብን የጋራ የባሕር ኃይል መእከል ማድረግና እስራኤል ኢትዮጵያ ውስጥ ለአየር ኃይሏ ማረፊያ ጣቢያ ማግኘትን ያጠቃልል ነበር።

በምትኩም እስራኤል አዲስ መካናይዝድ ብርጌድ ለኢትዮጵያ ልታደራጅና የተራቀቀ የራዳር ማሳሪያ ልትስጥ ስምምነት ነበር።

በተጨማሪም የሁለቱን ሀገሮች ወታደራዊ ደህንነት ትብብርን የሚያቅድ የጋራ ኮሚቴ ተይለሞ ነበር። እንዲሁም እስራኤል የኢትዮጵያን ጦር ለራዊት ይበልጥ ዘመናዊ ለማድረግ ተሳትፎዋን እንድታሰፋ ታቅዶ ነበር።

ፕሮጀክቱ በወቅቱ በንጉሣዊ አስተዳደር የምትመራውን ኢራንን በሶስተኛነት እንዲያጠቃልል ታስቦ ነበር።

በእስራኤል በኩል ፕሮጀክቱ ከፍተኛ ግምት ተስጥቶት አንደኛነበር፤ በወቅቱ የእስራኤል መከላከያ ህይል ኢታማጆር ሹም የነበረው የሌፍተናንት ጀነራል ፀር ጽሁፍ ያስረዳል- ትርጉሙም፡-

ፍላጎታችን ቀይ ባሕር የአረብ-ሶቪየት ባህር እንዳይሆን ነው። ኢትዮጵያን ለአመታት ለናግባባ ነበር፤ ነገር ግን በቅርቡ በኤርትራ ምክንያት ፍቃደኝነት ማሳየት ጀምረዋል። ከነሱ ጋር የፓለቲካና ወታደራዊ ሕብረት መፈራረም እንደምንችል እሁን ተሰፋ አሳድረውብናል። ኢትዮጵያ ውስጥ ያለንን እንቅስቃሴ በማለፋት የፓለቲካና የወታደራዊ ቅርብ ወዳጆችን ለማድረግ በጣም ስለምንሻ፤ የኢትዮጵያን ጥያቄዎች ማሟላት አለብን ብሏል።^[6]

ከጀመርነው ታሪክ ጋር የሚገናኝና እስራኤል ማሟላት ፍቃደኛ የነበረችበት ጥያቄ አንዱ የኢትዮጵያን የዴሮሡልጣንን ገዳም ታሪካዊ ይዞታ ነበር።

በዘመነ መሳፍነት በነበሩት ራሶችና ደጃዝማቾች፣ በአፄ ቴዎድሮስ ፣ በአፄ ዮሐንስ፣ በአፄምኒልክ የዴሮሡልጣንን መብት ለማስመለስ

ጥረት አድርገውና የኦቶማን ቱርክ ወዳጆቻቸው ለነበረው ለልጅ ኢያሱ ቁልፎቹን ሲመልሱላት አቅደው የነበረ ቢሆንም የዴርሡልላን ቁልፍና የአብያተ ክርስቲያን ቁልፎች አልተመለሱም ነበር።

ለአመታት ተከልክለው የነበሩትንና ዴርሡልላን ውስጥ ያሉትን የመድኃኔ ዓለም/የአርባዕቱእንለሳት/ና የሚካኤል ቤተክርስቲያኖች ቁልፎች፣ ብሎም ውስጣቸው መቀደስ መብት በመጨረሻ በዚህ ወቅት መፍትሔ ይገኛሉ።

“የቡናው ፕሮጀክት” ቀጥሎ አንዳለ በግንቦት 26 1969 እ.አ.አ. የእስራኤል የሚንስትሮች ኮሚቴ ተቋቁሞ የውጪ ጉዳይ ሚኒስትር የነበሩት አባ ኢባን በዚያው አመት ለኔ ላይ ኢትዮጵያን ሲጎበኙ ለአዲስ ኃይለ ሥላሴ እንዲያበሰሩ ይፈቅዳል፤ የሳቸውም ንግግር ትርጉም፡-

“ክቡርነቱ፣ የእስራኤል መንግስት የሌሎች አብያተ-ክርስቲያናትን ታሪካዊ ይዘታና መብት ሳይበድልና ሳያሳጣ፣ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን በዴርሡልላን ላይ ያላትን ታሪካዊ መብት ለመቀበል መወሰኑን ሳሳውቅ ክብርና ደስታ ይስማኛል።

ስለዚህ እንደ ንጉሠ ነገሥቱ መንግስትና የኢትዮጵያ ሕዝብ ወዳጅ፣ የእስራኤል መንግስት የኢትዮጵያ ቤተ-ክርስቲያን በዴርሡልላን ላይ - የደቡቡን በር ቁልፍና የሚካኤል በር ቁልፍ ጨምሮ- ያላትን መብት ለመመለስ ይተባበራል።

የዚህን ችግር አጥፍ ድርብ ውስብስብነት ጉዳይ ውስጥ በማስገባት፣ የዚህ ውሳኔ ክንዋኔ በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያንና በሚመለከታቸው የእስራኤል መንግስት ሀላፊዎች ይሰራል።” [6]

በሚያዝያ 25/1970 እ.አ.አ. በእስራኤሎች አርዳታ ሌሊት ላይ ኢትዮጵያውያን መነኮሳት የሚካኤል ቤተክርስቲያን በር መቆለፊያ ይቀይሩታል። [6]

ኮፕቶች በዚያው አመት ቁልፉ በጉልበት ተወስደብን ብለው፣ ለእስራኤል ፍርድ ቤት ክስ ይመሰርታሉ።

በሽሞን አግራንት የተመራው የእስራኤል ፍርድ ቤት በበኩሉ የተወሰደውን እርምጃ ትክክል አንዳልሆነ ገልጾ። ነገር ግን የቁዱሳን ቦታዎች ጉዳይ በፍርድ ቤት ስር የሚታይ ሳይሆን፣ መንግስት ነው የሚወስነው የሚሰውን በብሪታንያ አስተዳደር ጊዜ በ1924 እ.አ.አ. የወጣውን ሕግ አስታውሶ ጉዳዩን ለእስራኤል መንግስት ውሳኔ እንዲሰጥበት ያስተላልፋል።

የእስራኤል መንግስት በበኩሉ የሚንስትሮች ኮሚሽን አቋቁሞ የፍርድ ቤቱን ውሳኔ ሽሮ፣ የኢትዮጵያውያን ቁልፎችን መያዝ ሳይቃወም ይቀራል ወይም በተዘዋዋሪ ያፀድቃል።

ኮፕቶች እንደገና በ1977 እ.አ.አ.ና በ1980 እ.አ.አ. ሰፍርድ ቤት ቢያመለክቱም ፍርድ ቤቱ ይህ የመንግስት ጉዳይ ነው እንጂ የፍርድ ቤት ጉዳይ አይደለም ብሎ መልስ ይሰጣል።

በ28/3/1971 እ.አ.አ. የእስራኤል መንግስት የወሰነው ውሳኔ መሰረት በአሁኑ ስአት ቁልፎቹ ኢትዮጵያኖች እጅ ያሉ ሲሆን።

ለጊዜው የእስራኤል መንግሥት ውሳኔውን አልቀየረም።

በሚንስትሮቹ ኮሚቴ ጥያቄ መሰረት ጡረታ ወጥተው የነበሩት የክፍተኛ ፍርድ ቤት ዳኛ ዳቪድ ቢኮር፣ በየካቲት 1982 እ.አ.አ. ሁሰቱን አብያተክርስቲያኖች ለማስማማት የተደረገው ጥረት ውጤት ሳያመጣ ቀረ።

* የኢትዮ-እስራኤል ወዳጅነት ቀጥሎ እያለ በ1973 እ.አ.አ. (የዮም ኪፑር ጦርነት) ግብፅ ያስተባበረችው ጦር እስራኤልን ሲወርና በመልሶ ማጥቃት እስራኤል ግብፅን ስትወር፣ የአፍሪካ አንድነት ድርጅት አባል ሀገሮች አብዛኛዎቹ ከእስራኤል ጋር ወዳጅነት ሲያቋርጡ። የአዲስ ኃይለ ሥላሴ አስተዳደርም ከእስራኤሎች ጋር ግንኙነቱን ያቋርጣል።

እስራኤሎች በወጡ በአመቱ በ1974 እ.አ.አ. (በ1966 ዓ.ም.) ኢትዮጵያ ውስጥ “አብዮት ፈንድቶ” ሲያስሰጥኑት የነበረው የኢትዮጵያ የመከላከያ ሀይል አባላት የሆኑት “የጊዜያዊ ወታደራዊ አስተዳደር ደርግ” አባላት ደም ባፋስሰ ለውጥ ስልጣን ይይዛሉ።

በ1986 እ.ኤ.አ. በእስራኤልና በግብፅ መሀል በተደረገው “የማረጋጋት ስብሰባ” ላይ የግብፅ ልኩካን ቡድን የዴሞክራሲ ጉዳይን ቢያቀርብም፤ የእስራኤል መንግስት ሀሳቡን አልቀየረም።

ሲታተስ ኮን ኢትዮጵያውያን አያከብሩም የሚሉት ኮፕቶች በአንድ በኩል የዴሞክራሲ አጥር ላይ አሳርፈው በ1992 እ.ኤ.አ ቅስት ሲተከሉ በሁለቱ መሃል ግጭት ተፈጥሮ ነበር።

ዴሞክራሲን ግቢ አጥር ላይ ተንጠልጥላ የተሰራች ክፍል ውስጥ የሚኖር የኮፕት መነኩሴ በተያያዘ በ2002 እ.ኤ.አ. በተነሳ ጠብ፤ ከኮፕቶችና ከእስራኤል ፀጥታ አስከባሪ ጋይሎች ጋር በተደረገ ግጭት ኢትዮጵያውያን መነኩሴዎች ቆስለው ሆስፒታል ተኝተው ነበር። ይህ ግጭት ዴሞክራሲን ውስጥ፤ ጎልጎታ አጠገብና ኢየሩሳሌም ውስጥ የተፈጠረ በመሆኑ እስም አቀፍ የዜና አውታሮች ተዘግቦ የዴሞክራሲ ጉዳይ ትኩረት አግኝቶ ነበር።

በተፈጠረው ሁኔታ ከኢትዮጵያ አቡነ ገሪማ ከዚያም ዶ/ር ፋሲል ናሆም መጥተው ነበር።

ዶ/ር ፋሲል ናሆም በአለም ደረጃ ትኩረት ያገኘውን የዴሞክራሲ ጉዳይ ታገሉ በማለት አረጋግተው ሄዱ።

በአሁን ስህተት ሁኔታዎች የተረጋጉ ሲሆን በግጭቱ ከተጎዱት ምእመናን መሀል የተወሰኑት አሁንም በሕክምና ላይ ናቸው።

ኮፕቶች ስለ ዴሞክራሲ ምን ይላሉ?

ከዴሞክራሲ ጋር የተያያዘውና አሁን የኮፕት ገዳም የሚባለው ውስጥ ያሉትን የኮፕት መነኩሳት፤ ስለ ዴሞክራሲ ልናናግራቸው እንፈልጋለን ብለን ስንጠይቃቸው። እንደ አፈቀሳጤ ሆነው የሚያገለግሉትን ወይዘሮ ሂልዳን አነጋግሩ ብለውን ቀጠሮ ይዘን ወይዘሮ ሂልዳን አነጋግረናቸው ነበር።

ኢትዮጵያውያኖች እንደሆን፤ ስለ ዴሞክራሲ ፅሁፍ እያዘጋጀን እንደሆንንና የኮፕቶችን አስተያየት መስማት እንደምንፈልግ ከገለፅንላቸው በኋላ፤ ወይዘሮ ሂልዳ እንግዳ መቀበያቸው ውስጥ በትህትና ተቀብለው አነጋግረውናል (በ15/10/2004 እ.ኤ.አ.)።

የመጀመሪያ ጥያቄቸው፡- ከአውነት ወገኖች ወይስ ከኢትዮጵያኖች ወገን ናችሁ ነበር በማለት የጠየቁን። እኛ ከአውነት ወገን እንደሆንና ሁሉን ጥያቄዎች ልንጠይቃቸው እንደምንፈልግ ነግረናቸው።

አንደኛ፡- ስምን ኢትዮጵያኖች ዴሞክራሲን ውስጥ እየኖሩበት ዴሞክራሲን የእነሱ እንደሆነ አድርገው የሚከራከሩት ስንላቸው?

የስጦን መልስ የኛ ስለሆነ ነው የሚል ነበር።

ማስረጃ ካላቸው እንዲያሳዩን ስንጠይቃቸው።

ማስረጃ እንዳላቸው፡ የኮፕት ሊቀ ጳጳስጋ እንዳለና አሳቸውም ሰጊዜው እንደሌሉ ገልፀውልናል።

እንዲሁም የዴሞክራሲን በር ቁልፍ ኮፕቶች እጅ እንደሚገኝና በሩን የሚከፍቱትና የሚዘጉት እነሱ እንደሆኑ፤ ዴሞክራሲን አጥር ላይ ተንጠልጥላ የተሰራች እነሱት ክፍል ውስጥ የሚኖረው የኮፕት መነኩሴ በኢትዮጵያውያን መነኩሴዎች “ሀላፊ” መሆን የባለቤትነት ማስረጃ ናቸው ብለውናል።

ሁለተኛ፡- እንዴት የዴሞክራሲን ችግር በስላማዊ መንገድ ይፈታል ስንላቸው?

በመጀመሪያ ቦታችን ይመለስልንና ከዚያ ስላም ይኖራል ነበር መልሳቸው።

በተጨማሪም “እንግዶችን” የሚሏቸው ኢትዮጵያውያን መነኩሴዎች በእስራኤሎች እርዳታ በ1970 እ.ኤ.አ. ዴሞክራሲን ውስጥ ያለውን የሚካሄድበት በር ቁልፍ እንደወሰዱባቸው። ከጥንት ጀምሮ የኮፕት ቤተክርስቲያን የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን አስተዳዳሪ እንደነበረችና አሁንም ቢሆን ዴሞክራሲን ውስጥ ላሉት ኢትዮጵያውያን መነኩሴዎች ዴሞክራሲን አጥር ላይ የሚኖረው የኮፕት መነኩሴ “ሀላፊ” እንደሆነ ወ/ሮ ሂልዳ የነገሩን።

ለሰመነኩሴው ለሚያውቅ ግን ወ/ሮ ሂልዳ ያሉት ትክክል አይደለም። መነኩሴው የማዘዝ ስልጣን የሌለውና ኮፕቶች ገዳም ውሎ ለማረፍ ሊፈልግ ነው ወደ ዴሞክራሲያዊ ሚኒስቴር።

እንዲሁም ዴሞክራሲያዊ ሚኒስቴር የንጉሥ ስጦታ ማለት እንደሆነና የግብፅ ሱልጣን፣ ዜጎች ለሆኑት ሰብተቶች እንደሰጣቸውና ይህ ቦታ የሱልጣኑ መልእክተኞች ከካይሮ ወደ ደማስቆ ሲሄዱ ማረፊያ እንደነበረ ነው ወ/ሮ ሂልዳ የነገሩት።

ከካይሮ ወደ ደማስቆ የተለመደው መስመር በኢየሩሳሌም አድርጎ ሳይሆን በዮርዳኖስ በኩል እንደነበረና በኢየሩሳሌም ከሆነም ካልጠፋ ቦታ የሱልጣኑ መልእክተኞች ጎልጎታ አናት ላይ እንደሚያርፉ የማይመስል ቢሆንም። አሁን ትተን የትኛው የግብፅ ሱልጣን ነው የሰጣቸው ሰንላቸው መልስ ሊሰጡን አልቻሉም።

በመቀጠል ዴሞክራሲያዊ ሚኒስቴር ቦታ አይደለም። የኢትዮጵያ መነኩሳት የሃይማኖት ወንድሞቻችሁ ናቸው። አናንተ ይሄንን የመሰለ ጥሩ ቦታ አላችሁ። ኢትዮጵያውያን ደግሞ ጎልጎታ እጠገብ ዴሞክራሲያዊ ጥያቄ ነው የተረፋቸው። ስለዚህ አናንተ ብትወላቸው ምን አለበት? ክርስቶስ ስለ ደግነትና ስለ ይቅርባይነት አያደሰም ያስተማረው? ስንላቸው።

የላቸው መልስ፡- ልክነው፤ እንዲሁም ክርስቶስ መብታችሁን ጠብቁ ብሏል። ኢትዮጵያውያንም ሌሎች ቦታዎች ላይ ቆንጆ ገዳሞች አላቸው በማለት ነበር መልስ የሰጡን።

ከዚህ ቀን ከሳምንት በኋላ ወ/ሮ ሂልዳን መንገድ ላይ አግኝተናቸው የኮፕት ሊቀ ጳጳስ ከመጡ ልናናግራቸው እንደምንፈልግና ያሉትንም ማስረጃ ማየት እንደምንፈልግ ስንጠይቃቸው፤ ሊቀ ጳጳሱ እንደመጡ ነገር ግን ልናናግራቸው እንደማንችል ገልፀውልናል።

የኢትዮጵያውያን በዴሞክራሲያዊ ሚኒስቴር ላይ ሙሉ መብት አለመኖር ውጤቶች፡-

ለመነኩሳቶቹ ለአየሩ ተስማሚ መጠሰያ ቤቶች መሰራትና የእስም ህዝብ እየመጣ የሚጎበኘው ቦታ ላይ ለቦታው ተገቢ የሆነ ቤተክርስቲያን መሰራት አለመቻል ብቻ ሳይሆን፤ በአሁን ለአት

በፀሐይ፣ በንፋስና በበረዶ ክምር ተለንጥቀው ሊፈርሱ ያሉትን ቤተክርስቲያኖች፣ ጎጆዎችና መፀዳጃ ቦታዎችን ማደስ አለመቻል ናቸው።

በተጨማሪ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ “አባትና እናት” ከሆኑት ከኮፕቶችና ከአስራኤሎች ጋር የኢትዮጵያ ሕዝብ ጥሩ ግንኙነት የነበረው ቢሆንም፤ አሁን ግን በነዚህ ችግሮች ምክንያት ፀረ-ኮፕት ስሜት በኢትዮጵያውያን ውስጥ እየተፈጠረና አስራኤሎች ላይ ያለው ቅሬታ እያደገ ነው።

ኢየሩሳሌም ከደቡብ በነጋሽ በረሐ ስትከበብ በሰሜን በኩል ከመካከለኛው አስራኤል አንስቶ አስከ ሰሜን አስራኤል የሚደርሰው የተራራ ሰንሰለት ላይ ስላለች የክረምትና በጋ መቀያየሪያ ላይ ተስማሚ አየር አላት።

ነገር ግን በበጋ ሀሩሩ አስቸጋሪ ሲሆን በክረምት ቁሩ አጥንት ዘልቆ ይገባል። በዚህ የተነሳም ኢየሩሳሌም ውስጥ በአብዛኛዎቹ ሕንፃዎቹ ላይ የሙቀት መጠበቂያዎችና ለክረምት የሚሆኑ ማሞቂያዎች አሉ።

ባንዳ በአንደዚህ ያለ ከኢትዮጵያ አየር ፀባይ የተለየ ቦታ ላይ ዴሞክራሲያዊ ሚኒስቴር የኢትዮጵያ መነኩሳት የሙቀት መጠበቂያዎች ቀርቶ በደንብ ቀጥ ብሎ መቆም እንኳን የማያስችሉና በአንድ በኩል ብቻ መግቢያና መውጫ ብቻ ያላቸው ስለሆኑ በሙቀት ጊዜ መቀቀል ነው። በክረምት በረዶው እንዳንዴ ከጎጃዋ አኩል ስለሚከመር ማቀዝቀዣ ውስጥ የመኖር ያህል ነው የሚሰማው። በዚህም የተነሳ መነኩሳቱ በበሽታ መስቃየት የተሰመደ ነው።

ከመነኩሳቱ መቸገር በተጨማሪ ጌታችን መድሐኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ የተስቀለበት የተቀበረበትና ከሞት በመነሳት የለውን ልጅ ያዳነበት ቦታዎችን የያዘው የጎልጎታ